

TRIAL
International

HARUN IŠERIĆ

Primjena člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine:

Identificirani izazovi i
preporuke za njihovo
adresiranje

SAŽETAK ZAKLJUČAKA KONFERENCIJE:

„Kriminalizacija negiranja genocida:
zakon, odgovornost i prevencija“
(Sarajevo, 24 – 25. 9. 2025)

IZDAVAČ

TRIAL International - Ured u BiH

AUTOR

Harun Išerić

UREDNIKA

Ajna Mahmić Ćatić

GRAFIČKI DIZAJN

Šejla Bratić

Uz podršku:

**British Embassy
Sarajevo**

**UK International
Development**

Partnership | Progress | Prosperity

Izradu publikacije podržala je Vlada Ujedinjenog Kraljevstva. Stajališta iznesena u publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

HARUN IŠERIĆ

Primjena člana 145a Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine:

Identificirani izazovi i
preporuke za njihovo
adresiranje

SAŽETAK ZAKLJUČAKA KONFERENCIJE:

„Kriminalizacija negiranja genocida:
zakon, odgovornost i prevencija“
(Sarajevo, 24 – 25. 9. 2025)

POPIS KORIŠTENIH SKRAĆENICA	6
1. UVODNE NAPOMENE	9
2. PRETHODNICA: KAKO JE DOŠLO DO INKRIMINACIJE PORICANJA GENOCIDA?	10
3. PROVEDBA ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH	12
4. KA BOLJOJ PRIMJENI ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH	15
A. Novi zakonodavni propisi	15
B. Provedba Zakona o dopuni Kaznenog zakona BiH – načelni komentar	15
C. Provedba Zakona o dopuni Kaznenog zakona BiH – detalji	16
a. Javnost kao bitno obilježje krivičnog djela	16
b. Dokazivanje posljedice krivičnog djela	19
D. Provedba Zakona o dopuni Kaznenog zakona BiH – preostala načelna pitanja	21
a. Edukacija sudija i tužilaca	21
b. Građanska odgovornost za negiranje genocida	22
c. Podrška i nadzor nad radom Tužilaštva BiH	22
d. Tužioci Tužilaštva BiH i norma	23
e. Korištenje alata izbornog zakonodavstva BiH	23
f. Korištenje alata telekomunikacijskog zakonodavstva BiH	23
g. Obrazovanje, sjećanje i prevencija	24
5. U ODGOVORU NA PITANJE KAKO DO BOLJE PRIMJENE ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH	25
KRAJNJE BILJEŠKE	27

POPIS KORIŠTENIH SKRAĆENICA

Puni naziv	Skraćenica
Centar za edukaciju sudija i tužilaca	CEST
Centralna izborna komisija BiH	CIKBiH
Evropski sud za ljudska prava	Evropski sud
Krivični zakon BiH	KZBiH
Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine	KZFBiH
Memorijalni centar Srebrenica	MCS
Narodna skupština Republike Srpske	NSRS
Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju	IRZ
Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine	PSBiH
Regulatorna agencija za komunikacije BiH	RAKBiH
Republika Srpska	RS
Ujedinjeni narodi	UN
Ured visokog predstavnika u BiH	OHR
Ustavni sud BiHsud Bosne i Hercegovine	USBiH
Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH	VSTVBiH

„(...) od svih (...) stanovnika države BiH očekuje (se) viši stepen senzibiliteta prema drugim i drugačijim, tj. ulaganje posebnog napora koji će predstavljati prilog za budućnost, odnosno prilog izgradnji međusobnog povjerenja i umanjenju tereta prošlosti koja je ostavila otvorene rane kod svih stanovnika u BiH“.¹

„(...) opravdavanje uvreda ili govora mržnje prema jednom narodu u konkretnom slučaju zbog sličnog ponašanja pojedinca (...) iz tog naroda nije prihvatljivo jer je kolektivna odgovornost neprihvatljiva i krivnja pojedinca ne može i ne smije biti proširena na cijelu skupinu ili narod. Svaki pojedinac odgovara za svoje postupke, a generaliziranje vodi do dodatne netrpeljivosti. Također, zakon ne poznaje reciprocitet u zlu, što znači da govor mržnje i uvrede ostaju neprihvatljivi bez obzira na motive. Zato, koje god da su pobude optuženog motivisale na radnju izvršenja ne ekskulpiraju optuženog od krivnje jer korištenjem govora mržnje kao odgovora na isti takav govor dovodi do kršenja zakona i doprinosi daljnjem narušavanju suživota. Svaki čin mržnje treba biti procesuiran, ali da se ne širi na kolektivnu razinu“.²

„(...) negiranje genocida i veličanje ratnih zločinaca nije samo izraz neprihvatljivog govora, to je društveno opasna praksa čiji cilj nije samo da uvrijedi, već i da ušutka, segregira i disciplinira jednu zajednicu, dok drugu ojača u svojoj mržnji, laži i agresivnom revizionizmu. Takvi postupci predstavljaju ozbiljno kršenje temeljnih ljudskih prava i direktnu prijetnju miru, pravdi i suživotu“.³

1. UVODNE NAPOMENE

Ovaj dokument rezultat je konferencije održane u Sarajevu 24. i 25. septembra 2025. godine pod nazivom „Kriminalizacija negiranja genocida: zakon, odgovornost i prevencija“, u saradnji Ureda visokog predstavnika u BiH (OHR) i Međunarodne akademije za Nirnberška načela, dok su organizaciju podržali TRIAL International i Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ).⁴ Tokom konferencije elaborirana su tri glavna preduslova za efikasno procesuiranje negiranja genocida,⁵ i to:

- 1) mogućnost procesuiranja, za koju je nužan pravni okvir, i spremnost institucija da provedu date zakone;
- 2) znanje, koje je nužno za interpretaciju pomoću pravne doktrine i komparativne jurisprudencije; i
- 3) motivacija, koja znači volju institucija i pojedinaca da provedu zakone o negiranju genocida.⁶

Konferencija je testirala ispunjenje svih triju preduslova za provođenje krivičnog zabrane negiranja genocida u BiH, a rezultati te analize ponuđeni su u ovom dokumentu. Konferencija predstavlja nastavak napora trenutnog visokog predstavnika **Christiana Schmidta** da osigura efikasno provođenje Zakona o dopuni Krivičnog zakona BiH (KZBiH), koji je donio njegov prethodnik **Valentin Inzko**. O značaju osiguranja njegove učinkovite provedbe svjedoči to da je Generalna skupština Ujedinjenih naroda (UN) naglasak u Rezoluciji o Srebrenici⁷ stavila na negiranje zločina, kao i na glorifikaciju počinitelja.⁸ Pored toga, u posljednjem ciklusu UN-ovog univerzalnog periodičnog pregleda države članice UN-a insistiraju na tome da BiH osigura efikasnu borbu protiv negacionizma, revizionizma i veličanja ratnih zločinaca.⁹ Imajući u vidu međunarodni i unutrašnji pritisak koji se stvara na bh. pravosudne institucije da negiranje genocida bude adekvatno kažnjeno, cilj konferencije bio je da uporednopravnim argumentima i na osnovu iskustava drugih pravnih režima ponudi odgovor na nedoumice koje su se pojavile u BiH, i to ne samo u krivičnom pravosuđu već i u širem kontekstu borbe protiv negiranja genocida.

2. PRETHODNICA: KAKO JE DOŠLO DO INKRIMINACIJE PORICANJA GENOCIDA?

Visoki predstavnik Valentin Inzko je u fotofinišu svog mandata, 23. jula 2021. godine, donio Odluku kojom se donosi Zakon o dopuni Kaznenog zakona BiH¹⁰ kojim je dopunio postojeći član 145a KZBiH (*Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti*) zabranjujući različite radnje negiranja genocida, uz objašnjenje kako mu savjest nalaže da nema pravo završiti svoj mandat dok se „veličaju pravosnažno osuđeni ratni zločinci“.¹¹ Zakon koji je donesen postao je poznat kao **Inzkov zakon***, odnosno zakon o inkriminaciji poricanja zločina genocida, mada se radi samo o jednoj radnji koja je zabranjena ovim zakonom. Prethodno je u svojim polugodišnjim izvještajima UN-u, od 2019. do 2021. godine, Inzko kontinuirano isticao potrebu prioritarnog donošenja državnog zakona¹² koji bi kažnjavao i sprečavao negiranje genocida i glorifikaciju ratnih zločinaca.¹³ U svom 58. i 59. izvještaju, uprkos pozivima da on donese državni zakon koji bi kriminalizirao poricanje genocida,¹⁴ Inzko je bio stava kako bi bilo značajnije i korisnije ako bi takav zakon bio rezultat domaće inicijative¹⁵ i kao takav odražavao volju građana BiH „da se jednom zauvijek odvoje od straha i mržnje koji su podstakli zločine počinjene devedesetih“.¹⁶ On je krajem 2019. godine najavio mogućnost korištenja tzv. bonskih ovlaštenja radi donošenja takvog zakona, dok je istovremeno ostavio vrijeme od „nekoliko nedjelja“ da to učini državni zakonodavac – Parlamentarna skupština BiH (PSBiH).¹⁷ Više od godinu dana poslije, 2021. godine PSBiH je odbio deveti pokušaj da domaći zakonodavac regulira ovo pitanje – bilo donošenjem posebnog zakona¹⁸ bilo intervencijom u KZBiH.¹⁹ Dodatno, Inzkov zahtjev za specifičnijim reakcijama domaćih vlasti, kao što je oduzimanje ranije dodijeljenih odlikovanja Narodne skupštine Republike Srpske (NSRS) osuđenim ratnim zločincima,²⁰ odbačen je.²¹ Njegovim riječima: „Gotovo sve šanse koje sam dao domaćim vlastima da se ograde od ratnih zločinaca odbačene su.“²² Pored okolnosti impotentnog zakonodavca,²³ činjenica eskalacije različitih vidova negiranja genocida i glorifikacije zločina,²⁴ koja je u kontekstu BiH takvog formata da se naziva trijumfalizmom – dijelom posljednje faze genocida u BiH²⁵ – bila je drugi razlog za djelovanje Visokog predstavnika.²⁶ Valentin Inzko je tada objasnio postojanje goruće društvene potrebe da se ovo pitanje regulira bez odgađanja.²⁷ Prvi razlog bio je da je negiranje zločina i veličanje ratnih zločinaca postalo dijelom političkog narativa visokih dužnosnika Republike Srpske (RS), koji su počeli slijediti i građani RS-a, te da je takav narativ doživio svoju eskalaciju u RS-u, i to dodjeljivanjem povelja NSRS-a prilikom obilježavanja njegove 25. godišnjice, kao i nazivanjem studentskog doma na Palama po Radovanu Karadžiću. Drugi razlog za Inzkovu reakciju bio je da negiranje genocida ugrožava pomirenje u BiH. Treće, genocid u Srebrenici negiran je na način kao da se uopće nije desio uprkos činjenici da je presuđen odlukama UN-ovih sudova. U konačnici, ovakva retorika, u širem kontekstu, ima pogubne

**Kolokvijalni naziv „Inzkov zakon“ uslijedio je u javnosti nakon Odluke Visokog predstavnika Valentina Inzka iz 2021. godine kojom je donesen Zakon o dopuni Kaznenog zakona BiH za postojeći član 145a KZBiH. U tekstu će se mjestimično navoditi termin „Inzkov zakon“ koji se referira na spomenuti zakon.*

posljedice po društveni mir, multietničke odnose, odnosno „društvo čini hronično bolesnim“ i sije sjeme za potencijalne nove sukobe.²⁸ Riječima Christiana Schmidta: „(...) negiranje genocida i veličanje osuđenih ratnih zločinaca postali su prečesti u Bosni i Hercegovini posljednjih godina, s razornim posljedicama po društvo“.²⁹

Zaključno, neuspjeli višestruki pokušaji PSBiH da regulira ovo pitanje, kako na inicijativu poslanika tako i Vijeća ministara BiH, kao i postojanje hitne društvene potrebe kreirali su okruženje u kojem je djelovanje Visokog predstavnika – kao supstituirajućeg zakonodavca koji će donijeti zakon na privremenoj osnovi (tj. dok drugačije ne odluči PSBiH) – bilo nužno potrebno.

Inzkov zakon je u teoriji prepoznat kao *memory law*³⁰ – zakon o sjećanju – koji se donosi u svrhu reguliranja interpretacije nekog historijskog događaja i predstavlja izražaj volje javne vlasti prema određenom narativu o prošlosti na način da se narativ prihvata ili da se zabranjuje, odnosno kažnjava instrumentima krivičnog zakona. Zbog toga OHR možemo posmatrati kao *mnemonic institution* – mnemoničku instituciju – posvećenu razvoju i jačanju sjećanja. U tom kontekstu, Visoki predstavnik je prethodno donosio odluke koje također možemo posmatrati kao zakon o sjećanju i u funkciji mnemoničke institucije, a među njima su najistaknutije one koje se tiču uspostavljanja i funkcioniranja Memorijalnog centra Srebrenica-Potočari, spomen-obilježja i mezarja.³¹

Na kraju, treba napomenuti da je Visoki predstavnik težio ka tome da Odluka bude usaglašena s pravom EU, i to Okvirnom odlukom Vijeća Evropske unije 2008/913/PUP od 28. 11. 2008. o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije krivičnopravnim sredstvima.³² Evropska komisija ističe kako su revizionizam i negiranje genocida u suprotnosti s najosnovnijim evropskim vrijednostima.³³ Obaveza harmonizacije za BiH proizlazi iz člana 70 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s EU. Uprkos tome, Inzkov zakon trpi određene nedostatke u pogledu usaglašenosti s Okvirnom odlukom,³⁴ zbog čega i dalje postoji aktuelna obaveza državnog zakonodavca za dodatno usaglašavanje.

U (pravnim) reakcijama na doneseni zakon isticana je bojazan kako će „pojmovna konfuzija“ koja je korištena u Zakonu „sigurno stvoriti probleme“³⁵ jer su uslovi za krivičnu odgovornost postavljeni „prilično komplikovano, kako međusobno tako i pojedinačno“.³⁶ U vezi s tim, skrenuta je pažnja kako je, da bi se odgovaralo za negiranje genocida, nužno da učinjeni javni komentar zadovolji dva kumulativno postavljena uslova: 1) da ono bude usmjereno protiv grupe ili člana grupe s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i 2) da radnja bude učinjena na način koji bi mogao podstaći na nasilje ili mržnju protiv grupe ili njenog člana.

Narodna skupština RS-a je reagujući na Inzkov zakon pokušala spriječiti njegovu primjenu na teritoriji tog entiteta.³⁷ Ustavni sud BiH (USBiH) takvo postupanje NSRS-a proglasio je neustavnim³⁸ odbacujući argumente o nenadležnosti Visokog predstavnika da donosi zakone te potvrđujući obavezu entiteta da se povinuju odlukama institucija BiH. U ovom slučaju tu odluku je supstituirajući državnog zakonodavca (u njegovo ime i za njegov račun) donio Visoki predstavnik, pa zbog toga predstavlja odluku institucija države BiH, odnosno PSBiH.

3. PROVEDBA ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BiH

Odmah po donošenju Inzkovog zakona Tužilaštvo BiH je izdalo saopćenje za javnost kako će „(...) biti formiran predmet u kojem će se pratiti i evidentirati sve objave pojedinaca, grupa ili udruženja u kojima se iznose stavovi o negiranju genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina iznesene nakon stupanja na snagu ovih dopuna Krivičnog zakona“.³⁹ Međutim, inicijalni optimizam u vezi s radom Tužilaštva BiH vrlo brzo se pokazao neutemeljenim. Naime, zaključno s novembrom 2025. godine, Sud BiH izrekao je jednu pravosnažnu presudu za ovo krivično djelo, i to u predmetu *Vojin Pavlović*.⁴⁰ Ostala statistika je neumoljiva: jedan prvostepeni postupak je u toku (*Miodrag Malić*), dok je Tužilaštvo BiH donijelo na desetine naredbi o neprovođenju istraga.⁴¹ Treba također primijetiti da je slična statistika prožeta i na stavove 1 i 2 člana 145a KZBiH.⁴²

S druge strane, čini se da je Inzkov zakon inicijalno ostvario funkciju generalne prevencije i doveo do „značajnog umanjena“ pojave negiranja i slavljenja zločina i zločinaca iako ga nije nužno ugasio.⁴³ Tako statistika Memorijalnog centra Srebrenica (MCS) ukazuje na to da je nakon stupanja na snagu ovog zakona (kraj jula 2021. godine) negiranje „značajno umanjeno“⁴⁴, i to za čak 80 posto, pa je od 176 slučajeva negiranja u periodu maj 2021 – maj 2022. tek 23 učinjeno nakon stupanja na snagu Zakona (i to u periodu od augusta 2021. do maja 2022. godine).⁴⁵ Već u narednom izvještaju, za period maj 2022 – maj 2023. godine, navodi se kako je negiranje, iako „umanjeno“, i „dalje prisutno u značajnom obimu.“⁴⁶ Štaviše, u narednom izvještajnom periodu (2023–2024) negiranje genocida došlo je na drugo mjesto po obimu u periodu 2020–2025. godine imajući u vidu donošenje Rezolucije UN-a o genocidu u Srebrenici, ali i izostanak efikasnog provođenja Inzkovog zakona. Tako je tokom septembarske konferencije u Sarajevu istaknuto kako je inicijalni pad u poricanju genocida nakon dopune KZBiH preokrenut zbog neefikasne provedbe tog zakona.⁴⁷ Pored toga, MCS elaborira: „Trendovi u broju slučajeva negiranja genocida pokazuju da ovaj fenomen nije konstantan, već varira u zavisnosti od različitih faktora. Političke odluke, međunarodne rezolucije i medijska pokrivenost značajno utiču na intenzitet negiranja.“⁴⁸

U godišnjima informacijama o radu Tužilaštva BiH glavni tužilac **Milanko Kajganić** ukazao je na sljedeće izazove u provođenju Inzkovog zakona:⁴⁹

- 1) kako su prijave podnesene većinski zbog objava i komentara na Facebooku, te da je obim posla nadležnog odsjeka u „značajnoj mjeri“ povećan uslijed dugotrajnosti provjera i dokazivanja iz razloga saradnje s META kompanijom, a u izostanku pozitivnog odgovora META-e nužno je inicirati pružanje međunarodne pravne pomoći;⁵⁰
- 2) policija ili druga agencija za provođenje zakona u 2022, 2023. i 2024. godini Tužilaštvu BiH nije dostavila nijedan izvještaj o počinjenom krivičnom djelu kao inicijalni akt,⁵¹ a to je naročito problematično jer Tužilaštvo BiH nema ljudstva da

obavlja posao policije na cijeloj teritoriji BiH (npr. uzimanje izjava od svjedoka, oštećenih ili osumnjičenih);⁵²

- 3) imajući u vidu posljedicu krivičnog djela – podsticanje na nasilje ili mržnju prema nekoj grupi, tužioci se nalaze u „praktično bezizlaznoj situaciji ako se radi o anonimnim krivičnim prijavama ili ako podnosioci prijava nisu spremni sarađivati“⁵³;
- 4) član 145a KZBiH sadrži uključene standarde zaštite slobode govora (konvencijske garancije), što Tužilaštvu BiH „u velikoj mjeri otežava procesuiranje“⁵⁴;
- 5) nepostojanje ujednačene sudske prakse u BiH i pravosnažnih presuda, što samo po sebi svjedoči o kompleksnosti procesuiranja ovog krivičnog djela.⁵⁵

U svojim javnim istupima glavni tužilac Tužilaštva BiH govorio je o problemu „široko postavljenog samog zakona“ kao jednom od razloga za umrtvljenje Inzkovog zakona.⁵⁶ Nasuprot tome, tokom septembarske konferencije u Sarajevu istaknuto je kako široko postavljene zakonske norme, koje se nazivaju „elastičnim instrumentima“, omogućavaju fleksibilnosti u pravnom tumačenju, a sudije ih trebaju iskoristiti kroz interpretativnu moć koju imaju za donošenje pravosnažnih odluka a da ne iščekuju promjene pravnog okvira.⁵⁷

U svrhu prevazilaženja nekih identificiranih izazova u provođenju Inzkovog zakona glavni tužilac Kajganić je pozvao entitetske centre za edukaciju sudija i tužilaca (CEST), kao i međunarodnu zajednicu da pruže edukaciju tužiocima o dokazivanju i procesuiranju ovog krivičnog djela.⁵⁸ Entitetski CEST-ovi nisu odgovorili na zahtjev glavnog tužioca, osim što se u sadržajima predviđenih seminara iz oblasti krivičnih djela iz mržnje spominje proširenje obima ovog krivičnog djela odlukom Visokog predstavnika.⁵⁹ Izuzetak je plan obuke CEST-a FBiH za 2025. godinu, kojim je, u saradnji s organizacijom TRIAL International – program u BiH, predviđena organizacija jednodnevnog seminara naslovljenog „Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti“, koji je i održan 5. decembra 2025.

U zaključku, do 2025. godine posebne i usmjerene obuke za sudije i tužioce nije bilo, dok je ona u organizaciji CEST-a RS izostala i u 2025. godini. CEST-ovi su ignorirali zahtjeve glavnog tužioca, kao i nužnost edukacije o novom krivičnom djelu u KZBiH, što implicira i odgovornost Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH (VSTVBiH) koje nadzire stručno usavršavanje sudija i tužilaca u vezi s usvajanjem programa stručnog usavršavanja sudija i tužilaca entitetskih CEST-ova.⁶⁰ Pored toga, na redovnim godišnjim savjetovanjima tužilaca i sudija u BiH iz oblasti krivičnog prava pravna pitanja koja proizlaze iz primjene člana 145a KZBiH, odnosno tužilačka i sudska praksa, nisu bila predmetom edukacije ili rasprave.⁶¹

MCS je identificirao sljedeće ključne izazove u borbi protiv negiranja genocida:

- 1) Prvi izazov je adekvatno balansiranje između zaštite slobode govora i potrebe za sankcioniranjem negiranja genocida.⁶²
- 2) Drugi izazov je činjenica da negiranje genocida ne poznaje državne granice, pa u tom smislu pružanje međunarodne pravne pomoći ostaje izazov, posebno kada država zamoliteljica nije inkriminirala negiranje genocida.⁶³

- 3) Treći izazov je sakupljanje i čuvanje dokaza, naročito u slučaju kada su izjave dali anonimni korisnici društvenih mreža ili kada su izjave koje su date kodirane.⁶⁴
- 4) U konačnici, izazov koji je iskristalizirala sudska praksa jest onaj jasnog i pravilnog obrazloženja šta predstavlja „javno“ u kontekstu izvršenja krivičnog djela.⁶⁵

Visoki predstavnik Christian Schmidt, koji je naslijedio Valentina Inzka na toj poziciji, u kontinuitetu je kritikovao negiranje genocida,⁶⁶ izostanak sudske procesuiranja predmeta negiranja genocida te isticao kako efikasno procesuiranje ostaje izazov za pravosuđe.⁶⁷ Zbog toga je Schmidt prve godine svog mandata posvetio podršci efikasnoj provedbi Inzkovog zakona.⁶⁸ Štaviše, on je u svom obraćanju povodom godišnjice srebreničkog genocida u julu 2023. godine najavio da može doći do proširenja opsega zakona koji je donio Inzko,⁶⁹ a što se do novembra 2025. godine nije desilo. Jedan od vidova podrške OHR-a Tužilaštvu BiH bio je pronalazak međunarodnih partnera s ekspertizom „kako bi se pravosudnim institucijama BiH pomoglo da energičnije procesuiraju slučajeve negiranja ratnih zločina ili veličanja ratnih zločinaca“.⁷⁰ Tako je OHR facilitirao posjete i radionice bavarskih i austrijskih tužilaca imajući u vidu intenzivnu primjenu njemačkog krivičnog zakonodavstva koje se tiče pitanja negiranja holokausta i genocida.⁷¹ Dana 12. i 13. jula 2023. njemački tužioci bili su u posjeti Tužilaštvu BiH, tokom koje su se susreli s tužiocima i stručnim saradnicima Tužilaštva BiH i razgovarali o razmjeni iskustava i problemima s kojima se suočavaju u procesuiranju počinilaca krivičnog djela iz člana 145a KZBiH.⁷² Također, u 2024. godini tužioci i sudije iz Njemačke su učestvovali u susretima sa zaposlenicima Tužilaštva BiH razmjenjujući stručna mišljenja i stavove.⁷³ Glavni tužilac Tužilaštva BiH je posjete i saradnju s njemačkim tužiocima označio kao „značajnu“ za postupanje tužilaca u predmetima krivičnog djela iz člana 145a KZBiH.⁷⁴

Na kraju treba napomeniti kako se od 2023. godine na *web* stranici Tužilaštva BiH objavljuju negativne tužilačke odluke (i optužnice) u predmetima krivičnog djela izazivanje nacionalne, vjerske i rasne mržnje, razdora i netrpeljivosti⁷⁵ „radi boljeg informiranja javnosti u vezi ovog krivičnog djela“.⁷⁶ Takav nastup Tužilaštva BiH treba pohvaliti kao iskorak ka većoj transparentnosti rada Tužilaštva, jačanju povjerenja javnosti u njegov rad i omogućavanju bolje i efikasnije kontrole i nadzora javnosti, naročito stručne, kao i nevladinog sektora.

4. KA BOLJOJ PRIMJENI ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH

A. NOVI ZAKONODAVNI PROPISI

Kao preliminarno pitanje treba primijetiti da se kao naročito značajno pojavilo ono o saradnji s META-om te dužina trajanja procedure prikupljanja podataka i načina postupanje META-e po zahtjevima Tužilaštva BiH. Takvi zahtjevi za saradnju upućuju se centrali META-e u SAD, o kojima se odlučuje duži period. Očigledno se radi o značajnoj prepreci za uspješno procesuiranje krivičnih djela, konkretno negiranja genocida, pa je nužno preduzeti dodatne legislativne i upravne mjere. Alternativa tome je korištenje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima u saradnji sa SAD-om.

Zakonodavna reakcija podrazumijevala bi kreiranje okvira za saradnju digitalnih platformi i nacionalnih vlasti u BiH, odnosno obavezu digitalnih platformi (Facebook, Instagram, Tik-Tok i druge) da u slučaju pružanja usluga u BiH uspostave predstavništvo u BiH ili odrede predstavnika s kojim bi vlasti u BiH mogle direktno i efikasno komunicirati te osigurati da se povinuju zakonima države BiH. U tom smislu takva zakonodavna aktivnost treba biti potaknuta obavezom transpozicije prava EU, i to Zakona o digitalnim uslugama (*Digital Service Act*), u domaći pravni režim.

Istovremeno, nužno je da BiH pokrene proceduru zaključenja bilateralnog sporazuma sa SAD-om kako bi se saradnja i međunarodna pravna pomoć u krivičnim predmetima osnažila,⁷⁷ odnosno kako bi se olakšao i ubrazao pristup podacima pod kontrolom META-e i sličnih kompanija. Propis SAD-a pod nazivom *Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act* (CLOUD Act)⁷⁸ omogućava zaobilaženje iscrpljujućih mehanizama međunarodne pravne pomoći te mogućnost zaobilaženja organa javne vlasti SAD-a i direktno obraćanje META-i pod uslovom da partnerska država osigurava visok nivo zaštite ličnih podataka, što je usvajanjem Zakona o zaštiti ličnih podataka BiH iz 2024. godine uslov koji BiH zadovoljava.

Tokom septembarske konferencije istaknut je izazov u sakupljanja i korištenju digitalnih dokaza zbog neujednačene sudske prakse.⁷⁹ Također je naglašeno kako algoritmi umjetne inteligencije i anonimnost predstavljaju nove prijetnje uspješnom procesuiranju ovog krivičnog djela.⁸⁰ Čini se da su ove izazovne tačke usko povezane s adekvatnim pravnim okvirom koji će urediti pružanje digitalnih usluga, te da će se na njih uspješno odgovoriti državnim propisom kojim će se preuzeti pravo EU u ovoj oblasti.

B. PROVEDBA ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH – NAČELNI KOMENTAR

Provedba Inzkovog zakona mora biti u skladu s međunarodnim standardima zaštite ljudskih prava, i to člana 4 Međunarodne konvencije o eliminaciji svih oblika rasne

diskriminacije, članova 19 i 20 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, te relevantnim generalnim komentarima ovih konvencijskih/paktovskih članova.⁸¹ Oba navedena međunarodna dokumenta nalaze se i u Aneksu I Ustava BiH i imaju rang ustavnih normi u BiH, dok generalni komentari, koje usvajaju tijela zadužena za provedbu oba dokumenta, predstavljaju svojevrsnu kodifikaciju prakse koja je razvijena tumačenjem prava i sloboda zagarantovanih ovim međunarodnim dokumentima o zaštiti ljudskih prava. Ustav BiH u svom članu II/1 propisuje da će u BiH entiteti i država osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava, dok u članu II/6 obavezuje sve organe javne vlasti, uključujući sudove i tužilaštva, da primjenjuju ljudska prava u svom radu. Međutim, u radu Tužilaštva BiH (naročito inicijalnom, neposredno nakon donošenja Inzkovog zakona, koji je vidljiv u naredbama o neprovođenju ili obustavi istrage) primijećen je rascjep u poštovanju ove norme na način da se ona poštuje samo u odnosu na jedno lice, i to prijavljeno lice, i u odnosu na njegovo ljudsko pravo – pravo na slobodu izražavanja. Istovremeno se zanemaruje pozitivna obaveza države da zaštiti društvo od govora mržnje (kako se kategorizira negiranje genocida), kao i da zaštiti ljudska prava drugih, i to porodica lica ubijenih u genocidu, zločinu protiv čovječnosti i ratnim zločinima, kao i preživjelih žrtava ovih zločina. Sud BiH tako govori o obaveznom balansiranju prava između prava na slobodu izražavanja i prava drugih da ne budu izloženi govoru mržnje.⁸² U predmetu *Perincek protiv Švicarske*⁸³ Evropski sud za ljudska prava (Evropski sud) prihvatio je da su legitimni ciljevi ograničenje slobode govora lica koje negira genocid, zaštita dostojanstva lica ubijenih u genocidu, kao i dostojanstva njihovih potomaka (para. 156), te zaštita etničkog identiteta i dostojanstva živućih Armenaca koji svoj identitet konstruiraju oko percepcije da je njihova zajednica bila žrtva genocida (para. 156). Ovi legitimni ciljevi ne moraju se pojaviti u svakom predmetu negiranja genocida, pa se tako može pojaviti zaštita privatnosti trećih lica i slično. Zbog toga je nužno uvijek voditi računa o ljudskim pravima drugih – ne samo prijavljenog lica već i eventualno prijavitelja i drugih lica (porodica žrtava genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnog zločina, kao i preživjelih žrtava ovih zločina). U svakom slučaju, uvažavanje argumenta poštovanja ljudskih prava Tužilaštva BiH ne može biti jednostrano.

C. PROVEDBA ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH – DETALJI

a. Javnost kao bitno obilježje krivičnog djela

Očigledno je, iz prethodnih napomena, da je pitanje zadovoljenja uslova „javno“ u izvršenju ovog krivičnog djela (*Ko javno odobri, porekne, grubo umanj ili pokuša opravdati...*) bilo u središtu sudske i tužilačke rasprave, da opterećuje tužilačke odluke,⁸⁴ i to naročito nakon odluke Suda BiH od 24. novembra 2023. godine kojom je odbio da potvrdi optužnicu podignutu zbog krivičnog djela iz člana 145a stava 6 KZBiH. U obrazloženju Sud BiH zauzeo je stav da objava osumnjičenog na društvenoj mreži Facebook ne dostiže potreban i dovoljan nivo koji bi objektivno bio pogodan da prouzrokuje ili intenzivira nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju. Nadalje, Sud smatra da je predmetnom radnjom iskazan lični stav osumnjičenog, izražen na privatnom profilu društvene mreže Facebook, koji posjećuju lica koja žele (krug prijatelja), a koji prostor nije od javnog značaja, zbog čega, prema

stavu Suda, optužnica ne nudi elemente koji bi implicirali veličanje onako kako se ono ima poimati kroz svrhu postojanja predmetnog krivičnog djela. Također, Sud se osvrnuo i na status osumnjičenog kao ličnosti te naveo da iz dokaza Tužilaštva Sud nije mogao utvrditi da je osumnjičeni javna, eminentna ličnost, čiji bi stavovi objavljeni na društvenoj mreži Facebook uopće mogli dovesti do objektivnog uznemirenja i straha stanovnika na području BiH, a samim tim i izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti, ističući da je kod ovog krivičnog djela bitno obazrivo postupati, te ne dopustiti da se kao isto kvalifikuju lična mišljenja ograničenog značaja jer se time devalvira samo krivično djelo, koje za svrhu postojanja ima inkriminiranje radnji puno većeg značaja, bilo kroz *modus operandi* bilo kroz značaj lica koje isto čini.

Sud BiH također je, odlučujući o optužnici Tužilaštva BiH u predmetu protiv A. K.,⁸⁵ odbio istaknuvši, između ostalog, problematičnost ostvarenja javnosti jer društvena mreža na kojoj je objavljen sadržaj, „iako tehnički može biti dostupna široj javnosti, funkcioniše po principu zatvorene odnosno ograničene mreže u okviru koje korisnici samostalno upravljaju vidljivošću svojih objava, uključujući izbor publike s kojom komuniciraju“. Zbog toga je stav Suda BiH bio da opisane objave, „izvršene putem te platforme, po stavu Suda, ne dostižu stepen odgovornosti niti sadržajni intenzitet koji je neophodan za pravnu kvalifikaciju veličanja“.

Pravna doktrina i sudska praksa pokušale su iskristalizirati pravila u tumačenju javnosti kod počinjenja ovog krivičnog djela. Sama činjenica da su radnje krivičnog djela učinjene javno ne znači da je kriterij javnosti ispunjen jer takvo javno učinjenje mora biti podobno da potakne na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv grupe lica sa specifičnim zakonskim obilježjima. Tokom septembarske konferencije u Sarajevu istaknuto je kako je internet radikalno transformirao način na koji se poricanje širi – čineći čak i male, privatne *online* grupe potencijalno „javnim“ u smislu odredbi krivičnog zakona. Tako zadovoljenje javnosti u uslovima *online* poricanja genocida zahtijeva nova pravna tumačenja i dosljednije standarde digitalnih dokaza.⁸⁶

Sud BiH prihvatio je da je javnost zadovoljena kada je sadržaj objavljen „putem sredstava javnog informisanja, i to koristeći društvenu mrežu Telegram, koja je dostupna širokom krugu korisnika“⁸⁷ a da nije precizirano o kojem krugu korisnika se radi. Nadalje, javnost učinjenja krivičnog djela zadovoljena je onda kada je lice na protestu, kojem je prisustvovalo 400 osoba, izašlo na binu i veličalo ratne zločince.⁸⁸ Potom, javnost je postojala kada su radnje preduzete na otvorenom prostoru, u naseljenom mjestu (grad Višegrad), pred više lica i mogućnosti da svako ko želi ili se tu zatekne neposredno vidi i čuje šta se događa i govori, dok je cijeli događaj sniman i objavljivan na mnogim elektronskim medijima u BiH i regionu. Sud BiH također je istakao kako je irelevantan argument da li je neko zvao snimatelje i druge predstavnike medija ili su oni sami došli nakon što je javno objavljena informacija o održavanju manifestacije i *online*, pa su optuženi sasvim izvjesno bili svjesni da će sve biti snimano i objavljeno, te tako postati dostupnim široj javnosti, ako ne odmah onda nakon objave putem medija. Tako je sve postalo dostupno široj javnosti, a ne samo onoj prisutnoj u datom vremenu i na datom mjestu.⁸⁹ S druge strane, uža geografski lokalitet, koji predstavlja mjesto na koje dolazi samo ograničen broj ljudi, i to lica koja obavljaju poljoprivredne radove, naročito tokom sezone radova, ne predstavlja javnost.⁹⁰

Element javnosti je u KZBiH, prema stavu Suda BiH, široko postavljen.⁹¹ Treba razlikovati „javno“ od formulacije iz zakona o javnom redu i miru koja glasi „ko na javnom mjestu“, pa javno ne može biti tumačeno isključivo i samo u smislu mjesta izvršenja krivičnog djela, na način da je obilježje ostvareno učinjenjem na javnom mjestu u smislu zakona o javnom redu i miru.⁹² Javnost se ostvaruje činjenjem radnje izvršenja krivičnog djela neograničenom krugu ljudi instrumentima kao što su javni mitinzi, sredstva javnog informiranja kao što su štampani i elektronski mediji, internetski portali i slično.⁹³

Javno učinjenje radnji ovog djela postojat će onda kada je radnja preduzeta izvan striktno privatne sfere, čime se omogućava saznanje nekog sadržaja i značenja radnje užem ili širem krugu ljudi, izvan privatne sfere pojedinca.⁹⁴ Prema stavu sudske prakse javnost podrazumijeva „opću, širu javnost“, odnosno da je dati govor „dostupan široj zajednici, tj. neograničenom krugu ljudi, a to se najčešće postiže putem javnih nastupa, mitinga, putem sredstava javnog informiranja, štampanih ili elektronskih medija, internetskih portala i slično.“⁹⁵ Javnost je zadovoljena kada je mjesto učinjenja radnje krivičnog djela takvo da omogućava prisustvo svakog (ko čini širu javnost) da on ili ona nešto čuje ili vidi neposredno ili putem medija.⁹⁶

Javnost će postojati kada je govor plasiran putem interneta s obzirom na njegovu rasprostranjenost i dostupnost.⁹⁷ Preciznije rečeno, društvena mreža Facebook će se smatrati javnim prostorom.⁹⁸ Evropski sud u predmetu *Smajić* prihvatio je da je objava na javno dostupnom internetskom forumu ispunila uslov javnosti.⁹⁹ Njemački tužilac **David Beck** je tokom diskusije na septembarskoj konferenciji u Sarajevu isticao kako su njemački sudovi čak i male privatne grupe napravljene na aplikacijama za komunikaciju, kao što je WhatsApp grupa sa tri do 40 članova, odredili da se mogu smatrati javnim ako postoji potencijal za širu diseminaciju. On je također dodao kako su *online* objave inherentno javne bez obzira na to koliko ih ljudi vidi.¹⁰⁰

Sud BiH smatrao je Facebook javnim prostorom jer su komentare koje je optuženi ostavio na ovoj društvenoj mreži, neposredno po objavljivanju, objavili brojni internetski portali, „što samim tim ukazuje na javni karakter društvene mreže Facebook“.¹⁰¹ U odgovoru na tvrdnju branitelja kako je Facebook profil optuženog lica privatn, a ne javni; da optuženi nije javno eksponirana ličnost; da nema autoritet da podstakne masu na neku reakciju; da je komentar koji je ostavio na Facebooku distribuiran dalje bez njegovog znanja i odobrenja, Sud BiH je istakao kako je „objavljivanje na društvenoj mreži kao što je ova, bez obzira na ograničen pristup koji lice može nametnuti vlastitim nalogom s ograničenim pristupom (profilu na društvenoj mreži), moguće da bude podijeljeno i na drugi način i između drugih korisnika“, te da je zbog toga ispunjen uslov javnosti.¹⁰² Glede tvrdnje da je Facebook profil optuženog bio privatn, Sud je istu odbacio kao irelevantnu „budući da je internet javni prostor i da za takvu objavu postoji mogućnost da postane javna njenim prenošenjem i daljnim distribuiranjem između korisnika, što se u konačnici i desilo jer su je prenijeli drugi mediji i na taj način učinili dostupnom široj javnosti“.¹⁰³

Sud se također zadovoljio postojanjem elementa javnosti kada je optuženo lice poslalo putem svog profila na društvenoj mreži Facebook drugom profilu (službenom

profilu vjerske zajednice – džemata) poruke. Sud je elaborirao da je optuženi sporne poruke upućivao „više puta“ putem društvene mreže Facebook, kojoj pristup ima širok krug korisnika i koja u „vrijeme moderne tehnologije predstavlja veoma rasprostranjen način komuniciranja velikog broja lica“. ¹⁰⁴ Sud na kraju ističe argument kako su poruke optuženog imale odjek u javnosti, i to u vidu saopćenje Islamske zajednice u BiH povodom upućenih poruka, a koje saopćenje je javno objavljeno i dostavljeno medijima. Ovdje treba primijetiti da se u saopćenju Islamske zajednice u BiH uopće ne reproduciraju poruke, odnosno njihov sadržaj. ¹⁰⁵

Na kraju, ističemo kako se Sud zadovoljio postojanjem ovog elementa kada je radnja učinjenja – govor – bila sadržana u dopisu koji je optuženi lično sastavio i lično dostavio na portirnicu visokoškolske ustanove, potom i studentske službe, s tim da je dopis naslovljen za tačno jednu određenu osobu (dopis je imao naznaku: „za dekana“). ¹⁰⁶ Dakle, govor je bio dostupan kreatoru, dekanu i eventualno osobi sekretara dekana / zaposleniku studentske službe.

Prethodni kratki pregled prakse Suda BiH ukazuje opravdano na konfuziju koja postoji u razumijevanju ostvarenja kriterija „javnosti“, posebno u kontekstu *online* objava pojedinca – bilo kao objave na Facebook zidu pojedinačnog profila, komentara na tuđe objave na Facebook profilu ili slanja poruka drugom profilu putem Facebooka. Tome je doprinio Sud BiH, koji nije bio konzistentan u tumačenju i obrazloženju zadovoljenja ovog kriterija. To svakako utječe na efikasnost i kvalitet rada Tužilaštva BiH. Ono što se u pogledu „javnosti“ radnji – (1) objave sadržaja na zatvorenom Facebook profilu lica koje nije javna ličnost i (2) slanja sadržaja privatnim porukama s jednog profila na drugi – u praksi Suda BiH pojavilo kao prelomni kriterij jest sljedeće: da li je postojala javna reakcija na takav, „privatan“ sadržaj – trećeg lica / lica kojem/kojim su poruke upućene, ili pak putem nekog javnog saopćenja a da nije nužno da je u takvoj reakciji reproduciran sadržaj spornog govora.

b. Dokazivanje posljedice krivičnog djela

Kao drugo obilježje krivičnog djela čije dokazivanje se pokazalo izazovnim za Tužilaštvo BiH jest dokazivanje njegove posljedice, i to *da bi način učinjenja radnje krivičnog djela mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv zakonom zaštićene grupe lica ili člana takve grupe*. Zakonska norma ne zahtijeva da je za postojanje krivičnog djela nužno da su preduzete radnje potaknule na mržnju ili nasilje usmjerene protiv lica ili člana grupe određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost. ¹⁰⁷ Dovoljno je da je način na koji su radnje preduzete podoban da potakne na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv lica ili člana grupe određene s obzirom na zakonom propisane karakteristike. ¹⁰⁸ Doktrinarni stav je da će se podobnost cijeliti u svakom slučaju imajući u vidu sljedeće kriterije:

- 1) sadržaj izjava
- 2) način njihovog izražavanja
- 3) kontekst u kojem su iznesene
- 4) ličnost učinitelja i
- 5) publiku kojoj su izjave upućene¹⁰⁹

Sud BiH razvio je standard „objektivne podobnosti“ preduzete radnje za poticanje na nasilje ili mržnju.¹¹⁰ Za ispunjenje ovog standarda u preduzetoj radnji Sud BiH cijeni ispunjenje sljedećih kriterija:

- 1) **Sadržaj i značaj radnje.** U tom smislu zadovoljenje ovog kriterija se ne tumači reakcijom jedne ili više osoba na preduzetu radnju. Tako je u kontekstu komentara napisanih na društvenoj mreži Facebook za Sud bilo relevantno jesu li lica vidjela komentar i reagovala na njega, čime se „ukazuje na širok domašaj i uticaj komentara“. To reagovanje potvrđuje kako su komentari izazvali reakciju javnosti i bili percipirani kao uvredljivi i potencijalno opasni. Nije potrebno da je svaki potencijalno oštećeni vidio komentar kako bi postojala odgovornost optuženog. Dovoljno je da sadržaj komentara objektivno može izazvati mržnju.¹¹¹ U jednom drugom predmetu isticano je da je skup za koji je Sud BiH utvrdio da mu je bio cilj odobravanje i pokušaj opravdavanja genocida u Srebrenici protekao mirno i bez incidenata. Sud je takav argument odbacio ističući da je dovoljno da preduzete radnje, objektivno posmatrano, imaju potencijal da izazovu ili potaknu nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenoj grupi.¹¹²
- 2) **Kontekst u kojem je radnja preduzeta.**
- 3) **Status njenog počinitelja.** Sud BiH izričito naglašava: „(...) iz činjeničnog opisa ne proizlazi da osumnjičeni uživa društveni, politički, profesionalni niti bilo koji drugi status ili položaj koji bi mu omogućio širi uticaj. Izostanak takvog uticaja ima neposredan značaj pri ocjeni da li je predmetna objava mogla proizvesti konkretne društvene posljedice koje zakonodavac nastoji spriječiti inkriminacijom veličanja osuđenih lica“.¹¹³
- 4) **Kome je i na koji način bila upućena.**¹¹⁴ Trećestepeno vijeće Suda BiH u predmetu *Dušan Sladojević i drugi*¹¹⁵ ustvrdilo je kako su optuženi bili svjesni da radnje koje su preduzeli – (1) u kontekstu cjelokupne situacije, posebno mjesta gdje se skup održavao; (2) način na koji je organizovan; (3) njihova brojnost, izgled, obilježja koja su nosili i isticali te korištena vojna terminologija; (4) tekstovi pjesama koje su izvođene i govori koji su održani, kao i njihovo ponašanje mogu uzrokovati odnosno dovesti do razbuktavanja nacionalne ili vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti među konstitutivnim narodima, pa su i pored svega toga sporne radnje preduzeli pristajući na navedene posljedice.

Činjenica da organi gonjenja nisu reagirali prilikom istih ili sličnih aktivnosti i radnji koje su učinjene ranije, kao i činjenica da je više lica učestvovalo u radnji učinjenja krivičnog djela ne znači da i ranije nisu bili podobni da izazovu posljedicu, dok su samo lica obuhvaćena optužnicom Tužilaštva BiH optužena za njegovo izvršenje. Riječima Suda BiH: „Slično ponašanje drugih lica tokom istog događaja ni u kom slučaju ne ekskulpira optužene krivične odgovornosti za ponašanje i radnje koje su oni preduzeli.“¹¹⁶

U zaključku ističemo kako u doktrini i praksi postoji konsenzus o standardu „objektivne podobnosti“, kao i kriterijima koji se koriste u dokazivanju ostvarenja ovog standarda kako bi se ostvarila posljedica kao obilježje ovog krivičnog djela. Iako spomenuti kriteriji ne čine bitna obilježja ovog krivičnog djela, „njihovo prisustvo, odnosno izostanak opisa tih elemenata u činjeničnom opisu optuženja u konkretnom slučaju ima značajnu ulogu prilikom ocjene da li određeno ponašanje dostiže standard potreban za postojanje inkriminiranog veličanja“.¹¹⁷

D. PROVEDBA ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH – PREOSTALA NAČELNA PITANJA

a. Edukacija sudija i tužilaca

Očigledno je da bez odgovarajuće edukacije tužilaca i sudija neće biti ni uspješne provedbe Inzkovog zakona (kao ni bilo kojeg drugog zakona). U tom smislu, na septembarskoj konferenciji u Sarajevu istaknuto je kako su specijalizirani odjeli, odnosno tužioci,¹¹⁸ kao i specijalizirani treninzi, ključni za uspješnu implementaciju Zakona. Kao primjer dobre prakse naveden je slučaj Francuske koja je uspostavila specijaliziranu nacionalnu jedinicu za borbu protiv *online* govora mržnje.¹¹⁹ Specijalizacija među tužiocima nužna je i zbog toga što se negatori počinju koristiti uljepšanim, prikrivenim ili kodiranim jezikom kojim se negira genocid, a koji potom predstavlja interpretativni izazov. Takve lingvističke izazove najbolje prevazilaze obučeni profesionalci koji su upoznati s jezičkim nijansama.

Izostanak edukacije sudija i tužilaca sve do decembra 2025. godine, kada je CEST FBiH organizirao prvi seminar posvećen ovoj temi, zapanjujući je. On ukazuje na strukturalni problem izostanka državnog centra za edukaciju sudija i tužilaca jer njihova edukacija ne bi trebala biti uslovljena reakcijom i djelovanjem entitetskih CEST-ova, kao i na dugogodišnje propuste VSTV-a BiH da osigura da CEST-ovi odgovore na zahtjeve glavnog tužioca Tužilaštva BiH. Zbog toga je hitno potrebno da VSTVBiH u okviru svojih zakonskih nadležnosti osigura, kao minimum, jednokratnu godišnju edukaciju sudija i tužilaca koja će biti ekskluzivno posvećena članu 145a KZBiH, uslovljavajući time saglasnost na godišnje programe obuke i usavršavanja koje im podnose entitetski CEST-ovi. Svakako, imajući u vidu prepreke koje ističe Tužilaštvo BiH u procesuiranju ovog krivičnog djela, kao i to da se radi o novom krivičnom djelu, glede kojeg još ne postoji dovoljno razvijena sudska praksa, i to samo jedna pravosnažna odluka Suda BiH (još ne postoji ni odluka

USBiH u predmetima negiranja genocida), nužno je da ta edukacija bude učestalija. U središtu te edukacije, pored stručnog tumačenja normi, treba ponuditi i uvid u strano pravo,¹²⁰ međunarodno i evropsko pravo, kao i ljudskopravaške standarde, a koji može biti od koristi u primjeni Inzkovog zakona i utvrđivanju zadovoljenja pojedinačnih obilježja krivičnog djela. Kako to posljednje istraživanje ukazuje, uporedno pravo ne miruje, te primjeri iz Belgije (2024), Nizozemske (2023), Češke (2023) i Francuske (2022) ukazuju na to da pitanje procesuiranja negiranja holokausta i drugih zločina ostaje aktuelno pitanje evropskog krivičnog prava.¹²¹

Potencijal partnerstva i saradnje koji postoji u nevladinom sektoru (kao što je npr. TRIAL International – program u BiH) entitetski CEST-ovi trebaju prihvatiti i iskoristiti ekspertizu i pomoć koja im se nudi imajući u vidu dugogodišnje iskustvo nevladinog sektora, njegovu međunarodnu prisutnost i zagovaranje pravde za žrtve ratnih zločina i članove njihovih porodica. S obzirom na to da su tužioci Tužilaštva BiH tokom septembarske konferencije u Sarajevu problematizirali nepostojanje uputstva za procesuiranje djela iz člana 145a KZBiH,¹²² to se može prepoznati kao još jedno potencijalno polje saradnje između Tužilaštva BiH i nevladinog sektora.

Pored tužilaca i sudija, a imajući u vidu komentare glavnog tužioca i izostanak inicijalnog akta policijskih snaga glede krivičnog djela iz člana 145a KZBiH, sličnu edukaciju bi trebalo prenijeti i na policijske službenike.¹²³

b. Građanska odgovornost za negiranje genocida

Izostanak (iz bilo kojeg razloga), kao i neuspjeh krivičnog gonjenja ne može biti izgovor za izostanak građanske odgovornosti za negiranje genocida.¹²⁴ Štaviše, nužno je insistirati na ostvarenju građanske odgovornosti i naknade nematerijalne štete (uključujući i antidiskriminacijske parnice) kako u slučajevima neprovođenja krivičnog postupka tako i u predmetima u kojima se vodi krivični postupak ili je okončan (na bilo koji način). Samo postojanjem sveobuhvatnog pravosudnog (i upravnog) odgovora na pojave negiranja genocida može se ostvariti cilj Inzkovog zakona.

c. Podrška i nadzor nad radom Tužilaštva BiH

Na prvom mjestu nužno je da nevladin sektor, popunjavajući identificirani nedostatak, sačini metodologiju prijavljivanja krivičnog djela iz člana 145a KZBiH, a posebno imajući u vidu dosadašnji razvoj i tendencije tužilačke i sudske prakse. Takva će metodologija olakšati i rad tužilaca Tužilaštva BiH.¹²⁵ Potom, nevladin sektor ima krucijalnu ulogu u strateškom parničanju pred Tužilaštvom BiH koje treba rezultirati optužnicama, postupkom i presudama koje će imati precedentsni značaj za praksu Suda BiH.¹²⁶ Također, potrebno je kontrolirati i preispitivati prvostepene odluke Tužilaštva BiH u predmetima obustave ili neprovođenja istrage kako bi se spriječilo kreiranje negativne i odbijajuće tužilačke prakse. Glavni tužilac Tužilaštva BiH treba osigurati isključivo rad specijaliziranih tužilaca na predmetima krivičnog djela iz člana 145a KZBiH.

d. Tužioci Tužilaštva BiH i norma

Tokom septembarske konferencije u Sarajevu istaknuto je kako norma koju tužioci moraju zadovoljiti može utjecati na njihovu odluku da se procesuiraju slučajevi negiranja genocida.¹²⁷ Glavni tužilac u Informaciji o radu za 2024. godinu ističe kako rad tužilaca po predmetima iz nadležnosti Odsjeka za međunarodnu pravnu pomoć i ostala krivična djela iz nadležnosti Tužilaštva Bosne i Hercegovine, među kojima je i krivično djelo iz člana 145a KZBiH, „nije adekvatno vrednovano utvrđenim orijentacionim mjerilima VSTV-a BiH“. Uprkos tome što se Tužilaštvo BiH obraćalo VSTV-u BiH radi rješavanja ovog problema, ono nije riješeno u 2024. godini, pa je Tužilaštvo BiH najavilo ponovno obraćanje VSTV-u i Stalnoj komisiji za efikasnost tužilaštava „kako bi se normiranje ovog odsjeka uskladilo s objektivnim opterećenjem rada“.¹²⁸ Adekvatno vrednovanje rada tužilaca u predmetima iz člana 145a KZBiH zasigurno ostaje jedan od vodećih motiva za personalni angažman tužilaca i posvećenost radu u predmetu.

e. Korištenje alata izbornog zakonodavstva BiH

Tokom septembarske konferencije u Sarajevu glavni tužilac je istakao kako postoje „mnogo efikasniji“ alati borbe protiv negiranja genocida, uključujući zabrane učešća na izborima.¹²⁹ U kontekstu izbora, sutkinja USBiH **Angelika Nußberger** je istakla praksu korištenje ratnih zločinaca tokom izborne kampanje, u svrhu mobilizacije birača.¹³⁰ U tom smislu ostaje teret na Centralnoj izornoj komisiji BiH (CIKBiH) efikasnog sankcioniranja govora mržnje tokom predizborne kampanje, a naročito negiranja i veličanja genocida i drugih zločina, kao i ratnih zločinaca.

f. Korištenje alata telekomunikacijskog zakonodavstva BiH

Pablo de Greiff je tokom septembarske konferencije u Sarajevu istakao kako mediji imaju značajnu ulogu u širenju negiranja zločina. U tom smislu treba istaći zabrane iz člana 4 Kodeksa o emitovanju RTV programa¹³¹ koji se odnose na govor mržnje. Praksa njegove primjene ukazala je kako je primjenjiv i na slučajeve veličanja ratnih zločinaca. Ustavni sud BiH je u predmetu AP-4275/11 razmatrao novčano kažnjavanje apelanta VIKOM RTV d.o.o. Banja Luka, a koje je izrekla Regulatorna agencija za telekomunikacije BiH (RAKBiH) zbog kršenja člana 4 Kodeksa o emitovanju RTV programa.¹³² Kazna je izrečena zbog prikazivanja muzičke numere u apelantovom programu, i to spota u trajanju od četiri minute i 45 sekundi pod nazivom „Radovane, srpski sine“ u izvedbi Miška Cvijetića i „Vikomica“. Na početku izvođenja pjesme ubačen je kadar s videosnimkom čovjeka koji izgleda kao Dragan Dabić (Radovan Karadžić) i audio pozadinom originalnog govora Radovana Karadžića, gdje tekst pjesme, između ostalog, glasi:

„Radovane, srpski sine, zašto siđe sa planine. Radovane, što ode sa Pala, Romanija te ne bi izdala. Poručuje Radovan iz Haga, ne bojte se, braćo moja draga. (...) Radovane, srpski sine, ti si ponos otadžbine (...). Radovane, naš sokole sivi, svijet te mrzi, al' ti se i divi. Narod tebe, Rašo, slavi, ti si junak srpski pravi. (...) Ima Rašo Šešelja drugara, doć' će oni za godinu dana. Poručuje Radovan iz Haga, biću s vama, braćo moja draga.“

Spot je emitiran 15, 20. i 21. septembra 2008. godine. Pored spornog spota, RAKBiH je na temelju analize programa utvrdio da je apelant u navedenom periodu emitovao još jedan spot pod nazivom „Sidi Rašo sa planine“ u tekstu: „Od Manjače do Romanije svud su straže onog koga traže“ i „Ko ne voli Radovana, ne dočeko Đurđevdana...“ Apelantu je izrečena novčana kazna od 20.000 KM. USBiH je razmatrajući apelaciju odbio sve navode o povredi člana 6 i člana 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava. U obrazloženju svoje Odluke, u dijelu koji se tiče navodne povrede slobode izražavanja, USBiH je naveo kako je RAKBiH utvrdio da je spornim programskim sadržajem veličano djelo i lik Radovana Karadžića (tada optuženog lica pred Međunarodnim krivičnim sudom za zločine počinjene na području bivše Jugoslavije), te da „takav programski sadržaj predstavlja jasan rizik od podsticanja ne samo etničke i vjerske mržnje već i na netoleranciju i netrpeljivost prema bilo kome ko misli drugačije“ (para. 51). USBiH je istakao kako su uzeti svi relevantni kriteriji za ograničenje slobode govora u konkretnom predmetu: vremenski kontekst emitovanja spornog sadržaja (izborni period i neposredno poslije hapšenja Radovana Karadžića); odgovornost RTV stanica da prilikom emitovanja programa u BiH moraju pokazati visok stepen odgovornosti, senzibiliranosti i tolerancije prema onima koji ne misle i ne razmišljaju na isti način; apelant je morao biti svjestan mogućih posljedica koje će programski sadržaj izazvati kod neistomišljenika; kao i da će se u vremenu globalizacije spot vrlo brzo proširiti društvenim mrežama na cijeloj BiH i kao takav biti dostupan i širem auditoriju, i to u predizbornom periodu (para. 52).

U zaključku, nevladine organizacije i građani trebaju bdjeti nad medijskim programom elektronskih, štampanih i *online* medija. Kad god postoji sumnja da elektronski mediji krše Kodeks o emitovanju RTV programa, ovi subjekti trebaju upućivati inicijative RAK-u BiH za pokretanje postupka rješavanja povreda propisa RAK-a BiH imajući u vidu činjenicu da se postupak pokreće i vodi po službenoj dužnosti.¹³³ Postupanje štampanih i *online* medija kojima se krši Kodeks za štampane i *online* medije¹³⁴ prijavljuje se medijskom samoregulatornom tijelu – Vijeću za štampu i *online* medije.

g. Obrazovanje, sjećanje i prevencija

Tokom septembarske konferencije u Sarajevu posebno je naglašen značaj obrazovanja, historijskog sjećanja i javnog priznanja za borbu protiv negiranja genocida i veličanja ratnih zločinaca. U tom smislu negiranje genocida nije samo u vezi s prošlošću, već i sa sadašnjošću i u funkciji je oblikovanja budućih narativa. Zbog toga se negiranje naziva „oružjem današnjice“¹³⁵ kojim se mora jednako snažno odgovoriti jer se negiranje genocida u doktrini često prepoznaje kao prva faza narednog.

5. U ODGOVORU NA PITANJE KAKO DO BOLJE PRIMJENE ZAKONA O DOPUNI KAZNENOG ZAKONA BIH

Više od četiri godine nakon stupanja na snagu Inzkovog zakona njegova provedba i dalje predstavlja izazov za Tužilaštvo i Sud BiH. Izostanak učinkovitosti ohrabruje političare i druge da ustraju u negiranju genocida i veličanju ratnih zločinaca, dok mediji istovremeno služe kao katalizator takvog govora. Time se takvo ponašanje normalizuje i čini društveno prihvatljivim, a na svojevrsan način Inzkov zakon ostaje *nudum ius*. Iz stavova iznesenih na septembarskoj konferenciji u Sarajevu i sadržaja ovog dokumenta izvedene su sljedeće preporuke:

- Nevladin sektor bi u saradnji s Tužilaštvom BiH trebao pripremiti metodologiju prijavljivanja krivičnog djela iz člana 145a KZBiH, a imajući u vidu dosadašnju praksu Tužilaštva i Suda BiH te evropske i međunarodne ljudskopravaške i krivične standarde.
- Nevladin sektor bi u saradnji s Tužilaštvom BiH trebao pripremiti metodologiju procesuiranja krivičnog djela iz člana 145a KZBiH koje može inspirirati glavnog tužioca prilikom donošenja obavezujućeg uputstva.
- Nevladin sektor treba ustrajati u stručnoj kontroli tužilačkih odluka donesenih u istragama (odluke o neprovođenju i obustavi istraga) kako bi se kreirao naučni i profesionalni pritisak na Tužilaštvo BiH da pravilno izvršava svoje zakonske obaveze. U tom smislu nevladin sektor bi trebao pružiti pravnu pomoć kada je nužna u osporavanju prvostepenih tužilačkih odluka pred glavnim tužiocem Tužilaštva BiH.
- Sud BiH bi morao pokazati veću konzistenciju u svojim odlukama, posebno kada govorimo o elementu javnosti kao obilježju krivičnog djela iz člana 145a KZBiH. Ova analiza ukazala je na nedorečenosti prakse i nedostatke u sudskim obrazloženjima. Po uzoru na obrazloženja data u prvostepenoj presudi u predmetu *Vojin Pavlović* Sud BiH prvom narednom prilikom mora ponuditi sveobuhvatno tumačenje ovog obilježja krivičnog djela, posebno u kontekstu radnji učinjenih *online*, na društvenim mrežama, a koje predstavljaju i primarnu sferu negiranja genocida. U međuvremenu, Tužilaštvo BiH mora propitivati granice razumijevanja ovog elementa kod Suda BiH pozivajući se na različitu sudsku praksu koja postoji. Čini se da rascjepa u doktrini i praksi, kao i nedosljednosti u praksi Suda BiH, u kontekstu dokazivanja posljedice krivičnog djela i primjene standarda „objektivne podobnosti“ i podupirućih kriterija, nema.
- VSTV mora osigurati da entitetski CEST-ovi u svojim redovnim godišnjim programima stručnog usavršavanja osiguraju najmanje jednokratnu edukaciju sudijama i tužiocima u oblasti primjene člana 145a KZBiH.
- VSTV mora osigurati da je rad tužilaca na predmetima iz člana 145a KZBiH na odgovarajući način vrednovan, te je neprihvatljivo da tužiocima ne procesuiraju ova krivična djela iz razloga lakšeg ostvarenja norme na drugim krivičnim predmetima.

Reakcija VSTV-a je nužno potrebna posebno u kontekstu društvenih vrijednosti koje se štite ovim krivičnim djelom.

- Državni zakonodavac odnosno izvršna vlast mora preduzeti mjere donošenja propisa kojima će preuzeti pravo EU u oblasti pružanja digitalnih usluga imajući u vidu dominaciju prijava za počinjena krivična djela iz člana 145a putem profila na društvenim mrežama, odnosno općenito *online*, kao i izazove negiranja genocida korištenjem algoritama umjetne inteligencije. U međuvremenu, odgovarajuće procedure saradnje sa SAD-om moraju biti pokrenute kako bi se osigurao brz i jednostavan pristup META-inim podacima.
- Cilj Inzkovog zakona ne može biti ostvaren isključivo instrumentima krivičnog prava. Sveobuhvatna reakcija pravnog sistema je nužna, uključujući građanske (ostvarujući naknadu štete zbog govora negiranja genocida) i upravne mehanizme (u kontekstu negiranja genocida kao govora mržnje zabranjenog RAK-ovim propisima i Izbornim zakonom BiH). U tom smislu, građani, nevladin i vladin sektor moraju odgovoriti ovom zadatku, kao i institucije javne vlasti kada postupaju po službenoj dužnosti.
- Sud BiH je pokazao da je spreman uvažiti stavove iz pravne doktrine i izvore pravne književnosti prilikom odlučivanja u ovim predmetima. Takvoj raspoloživosti sudija Suda BiH treba izaći ususret cjelovitim i sveobuhvatnim komentarom člana 145a KZBiH. Na taj način se može doprinijeti ujednačenijoj sudskoj praksi te kvalitetnoj primjeni propisa, naročito ako imamo u vidu mnoštvo neodgovorenih pravnih pitanja i nedoumica. Ovo je teret koji moraju iznijeti nevladin sektor i akademska zajednica u BiH imajući u vidu da za to ne postoji interes kod organa uprave, a najpozvanije da to uradi bilo bi Ministarstvo pravde BiH.

- 1 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 KžK (*Dušan Sladojević i drugi*), od 22. 6. 2022, para. 50.
- 2 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*), od 20. 11. 2024, para. 49.
- 3 Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025, str. 91.
- 4 *Conference on Criminalising Genocide Denial in Sarajevo*, dostupno na: <https://www.nurembergacademy.org/about-us/news-dates/detail/1241-conference-on-criminalising-genocide-denial-in-sarajevo>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Konferenciji su prisustvovali, između ostalih, glavni tužilac Tužilaštva BiH Milanko Kajganić i prema njegovim riječima svi tužioci Tužilaštva BiH koji rade na predmetima negiranje genocida, a sve kako bi: „razmijenili iskustva i poteškoće, čuli prijedloge i primijenili ih u budućnosti kako bi bili efikasniji u procesuiranju ovih zločina“ (Zapisnik s konferencije, u privatnoj arhivi autora). Tokom konferencije sačinjen je zapisnik, koji se nalazi u privatnoj arhivi autora, na koji ćemo se referirati u ovom dokumentu kao „Zapisnik s konferencije“, dok ćemo se u glavnom tekstu na konferenciju referirati kao „septembarska konferencija“.
- 5 Termin „negiranje genocida“ u dokumentu se koristi za sve radnje inkriminirane Inzkovim zakonom.
- 6 *Almir Maljević* u: Zapisnik s konferencije, u privatnoj arhivi autora. Treba primijetiti kako se Sud BiH u svojim odlukama u predmetima iz člana 145a KZBiH pozivao na različite doktrinarne autoritete. Tako npr. u trećestepenoj presudi u predmetu broj: S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 39, Sud se referira na „Komentar KZSFRJ“, uz naznaku da su njegovu autori „eminentni stručnjaci“: Franjo Bačić, Ljubo Bavcon, Miroslav Đorđević, Ljubiša Lazarević, Nikola Srzentić, Aleksandar Stajić i drugi. U drugostepenoj presudi u predmetu broj S1 3 K 039045 22 KžK (*Dušan Sladojević i drugi*), od 22. 6. 2022, para. 12, Sud se poziva na knjigu Ljiljane Filipović, *Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba*, Misija OSCE-a u BiH, Sarajevo, 2023. U prvostepenoj presudi u predmetu broj S1 2 K 047564 24 K (*Samir Nukić*), od 25. 7. 2024, str. 13, Sud se također poziva na navedenu knjigu autorice Ljiljane Filipović, kao i na: Bora Čejović, *Krivično pravo u sudskoj praksi: posebni dio*, druga knjiga, Jugoslovenski zavod za produktivnost rada, Beograd, 1986. U prvostepenoj presudi u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025. Sud se referirao na nekoliko izbora iz pravne književnosti, i to: autora Davida Lubana (bez navođenja djela ili drugih podataka); Sanja Tadić-Stojisavljević, Davor Trlin, *Govor mržnje online i u drugom javnom prostoru*, JU Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH, Sarajevo, 2021; Enis Omerović, Amna Hrustić, „Sloboda izražavanja i govor mržnje: odgovor države Bosne i Hercegovine, *Analiz Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, br. 23, 13/2020, str. 13-56; Barbara Herceg Pakšić, „Tvorba novih standarda u slučajevima teških oblika govora mržnje: Negiranje genocida pred europskim sudom za ljudska prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2, 67/2017, str. 229/253. Dodatno, u presudi se izričito navodi sljedeće: „Sud se prilikom ove analize i komentara krivičnih djela iz člana 145a Krivičnog zakona BiH koristio, pored drugih stručnih djela, posebno stručnim analizama i komentarima iz dva djela“, i to već spomenute knjige autorice Ljiljane Filipović i *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini*, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, Sarajevo, 2005.
- 7 Rezolucija Generalne skupštine Ujedinjenih naroda usvojena 23. 5. 2024. godine, broj: 78/282, „International Day of Reflection and Commemoration of the 1995 Genocide in Srebrenica“, dostupna na: <https://docs.un.org/en/A/Res/78/282>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 8 *Ibid*, para. 2 i 3.
- 9 „Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Bosnia and Herzegovina“, broj A/ HRC/59/17, 1. 4. 2025. Dostupno na: <https://docs.un.org/en/A/HRC/59/17>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Izabrane preporuke glase: 117.47 Osigurati provedbu zakona koji se odnose na zaštitu žrtava rata i boriti se protiv govora mržnje, negacionizma, revizionizma i veličanja ratnih zločinaca (Francuska); 117.49 Rješavanje problema naslijeđa genocida suzbijanjem manipulacije prošlim nepravdama, poricanjem prošlih zločina i veličanjem osuđenih ratnih zločinaca, uspostavljanjem sistema reparacije

na nivou države za sve žrtve rata i podržavanjem društvenih veza između etničkih grupa (Češka); 117.50 Primjena odredbi krivičnog zakona koje se odnose na poricanje genocida i ratnih zločina (Austrija).

- 10 Odluka broj 26/21, od 23. 7. 2021. godine. Zakon je stupio na snagu 28. 7. 2021. godine. Inzgov mandat će se okončati sedam dana kasnije – 1. 8. 2021. godine. Odluka dostupna na: <https://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. O pravnoj prirodi odluka Visokog predstavnika vidjeti pravno mišljenje i zaključke Ustavnog suda BiH date u odlukama: Odluka u predmetu broj U 9/00, od 3. 11. 2000, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 1/01, Odluka u predmetu broj U 16/00, od 2. 2. 2001, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 13/01, Odluka u predmetu broj U 25/00, od 23. 3. 2001, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 17/01, Odluka u predmetu broj U 26/01, od 28. 9. 2001, objavljena u „Službenom glasniku“ broj 4/02, Odluka o dopustivosti i meritumu u predmetu broj U-15/21, od 14. 7. 2022, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 51/22.
- 11 „Visoki predstavnik Valentin Inzko uveo je danas dopunu Kaznenoga zakona BiH“, dostupno na: <https://www.ohr.int/visoki-predstavnik-valentin-inzko-uveo-je-danas-dopunu-kaznenoga-zakona-bih/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 12 Prethodno je FBiH inkriminirala negiranje genocida Zakonom o izmjenama i dopunama KZFBiH iz 2014. godine („Službene novine FBiH“, broj 76/14), i to na sljedeći način: (5) Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine. U Predstavničkom domu Parlamenta FBiH je u februaru 2016. godine usvojen Nacrt zakon o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti. (FBiH: Kazne za negiranje holokausta i genocida, dostupno na: <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2016/2/23/fbih-kazne-za-negiranje-holokausta-i-genocida>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Nacrt zakona nikada nije razmatran u parlamentarnoj proceduri Doma naroda Parlamenta FBiH. Nacrt dostupan na: <https://parlamentfbih.gov.ba/v2/bs/stranica.php?idstranica=96>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Vlada FBiH je u svom mišljenju (dostupan putem prethodne poveznice) istakla kako ne može podržati predloženi zakon, „posebno iz razloga što bi predmetnu materiju bilo potrebno urediti na nivou Bosne i Hercegovine kroz izmjene Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (...)“.
- 13 Vidjeti: “56th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina”, para. 113, dostupno na: <https://www.ohr.int/56th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. “Fifty-seventh report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina”, dostupno na: <https://www.ohr.int/fifty-seventh-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. U svojoj Izjavi povodom 26. godišnjice genocida u Srebrenici, iz jula 2021. godine, Visoki predstavnik je ukazao na potrebu da se donese „zakon koji kažnjava i sprečava njegiranje genocida“, kao i zakon kojim se tretira „glorificiranje ratnih zločina“. Vidjeti: „Izjava visokog predstavnika Valentina Inzka povodom 26. godišnjice genocida u Srebrenici“, dostupno na: <https://www.ohr.int/izjava-visokog-predstavnika-valentina-inzka-povodom-26-godisnjice-genocida-u-srebrenici/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Tako i drugi, npr. UN-ov visoki komesar za ljudska prava: „Poricanje genocida, veličanje osuđenih ratnih zločinaca i drugi revizionistički narativi koji negiraju istinu i historiju su oblici govora mržnje i zakonodavci bi ih trebali tako i tretirati.“ Vidjeti: “Comment by UN High Commissioner for Human Rights, Michelle Bachelet on the 25th anniversary of the genocide in Srebrenica 11 July 2020”, dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2020/07/comment-un-high-commissioner-human-rights-michelle-bachelet-25th>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 14 “Fifty-eighth report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina”, para. 112, dostupno na: <https://www.ohr.int/fifty-eighth-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>,

- pristupljeno: 5. 12. 2025. "59th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 82, dostupno na: <https://www.ohr.int/59th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 15 "59th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 82, dostupno na: <https://www.ohr.int/59th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 16 „Izjava visokog predstavnika Valentina Inzka povodom 26. godišnjice genocida u Srebrenici“, dostupno na: <https://www.ohr.int/izjava-visokog-predstavnika-valentina-inzka-povodom-26-godisnjice-genocida-u-srebrenici/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Slično u: "59th report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 82, dostupno na: <https://www.ohr.int/59th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 17 „Inzko najavio: Zakon o zabrani negiranja genocida mogao bi biti nametnut“, dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/inzko-najavio-zakon-o-zabrani-negiranja-genocida-mogao-bi-bit-nametnut-bonskim-ovlastima/360500>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Prethodno je u julu 2019. izjavio: „Zalagat ću se, apsolutno, da se u Parlamentu Bosne i Hercegovine donese zakon o negiranju genocida. Iduće godine ćemo sigurno imati takav zakon na 25. godišnjicu genocida. Ja već radim na tome.“ Vidjeti: „Valentin Inzko: Ratko Mladić je rekao da se u BiH dešava genocid“, dostupno na: <https://n1info.ba/vijesti/a355823-Inzko-o-Ratku-Mladicu/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 18 (1) Prijedlog zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, od 1. 7. 2007. Odbijen 17. 12. 2008. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=1029>, pristupljeno: 5. 12. 2025. (2) Prijedlog zakona o zabrani negiranja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, od 5. 9. 2011. Procedura njegovog donošenja je obustavljena. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=733>, pristupljeno: 5. 12. 2025. (3) Prijedlog zakona o zabrani javnog poricanja, minimiziranja, opravdavanja ili odobravanja holokausta, zločina genocida i zločina protiv čovječnosti, od 22. 3. 2016. Odbijen 11. 5. 2016. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/olaw/OLawDetails?lawId=52553>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Napominjemo kako su 4. 2. 2022. godine zastupnici u Predstavničkom domu PSBiH uputili u zakonodavnu proceduru Prijedlog zakona o zabrani zloupotrebe pojma genocida, a koji je odbijen 9. 3. 2022. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/olaw/OLawDetails?lawId=103104>, pristupljeno: 5. 12. 2025. U vezi sa tim, NSRS je na sjednici održanoj u julu 2021. godine inkriminirala označavanje RS kao agresorske ili genocidne tvorevine, odnosno njenih naroda kao agresorskih ili genocidnih (vidjeti: član 280a, Zakon o dopuni Krivičnog zakonika Republike Srpske, „Službeni glasnik RS“, broj 89/21). Dostupno na: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-dopuni-krivi%C4%8Dnog-zakonika-republike-srpske>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Ustavni sud BiH je u predmetu broj U-21/23 ukinuo član 280a Krivičnog zakonika RS. Vidjeti: Odluku o dopustivosti i meritumu USBiH u predmetu broj U-21/23, od 18. 1. 2024, objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 9/24.
- 19 (1) Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, od 29. 4. 2009. Odbijen 22. 7. 2009. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=893>, pristupljeno: 5. 12. 2025. (2) Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, od 4. 9. 2009. Odbijen 1. 10. 2009. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=860>, pristupljeno: 5. 12. 2025. (3) Prijedlog zakona o dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, od 15. 6. 2017. Odbijen 20. 9. 2017. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/law/LawDetails?lawId=103104>, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- [ba/olaw/OLawDetails?lawId=57845](https://www.parlament.ba/olaw/OLawDetails?lawId=57845), pristupljeno: 5. 12. 2025. (4) Prijedlog zakona o izmjeni i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, od 8. 7. 2019. Odbijen 23. 1. 2020. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/olaw/OLawDetails?lawId=75093>, pristupljeno: 5. 12. 2025. (5) Prijedlog zakona o izmjeni i dopunama Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, od 23. 2. 2021. Odbijen 8. 4. 2021. Dostupno na: <https://www.parlament.ba/olaw/OLawDetails?lawId=90474>, pristupljeno: 5. 12. 2025. O raspravi oko izbora pravnog rješenja za inkriminaciju negiranja genocida vidjeti: Lejla Gačanica, Caroline Finkeldey, „Nazivanje ratnih zločina pravim imenom: pravna regulacija zabrane negiranja (poricanja), minimaliziranja, opravdanja ili odobravanja genocida, holokausta, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina“, forumZFD – TRIAL International, Sarajevo, 2019, str. 21-22. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://trial.ba/wp-content/uploads/2021/02/TRIAL_ZFD_BHS_2019_WEB-1.pdf&ved=2ahUKEwi02lviqqeRAxVAh_0HHXZLSoQFnoECCEQAQ&usg=AOvVaw0_L5e_H-7VtZbcF_A8J7yr, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 20 Povelja NSRS je uručena ratnim zločincima: Momčilu Krajišniku, Radovanu Karadžiću i Biljani Plavšić. Vidjeti: „Proslava 25 godina Narodne skupštine: Uručene povelje zaslužnim institucijama i pojedincima“, dostupno na <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/vijesti/proslava-25-godina-narodne-skup%C5%A1tine-uru%C4%8Dene-povelje-zaslu%C5%BEnim-institucijama-i-pojedincima>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Za reakciju Ureda visokog predstavnika vidjeti: „Visoki predstavnik osudio politiku glorificiranja ratnih zločinaca“, dostupno na: <https://www.ohr.int/visoki-predstavnik-osudio-politiku-glorificiranja-ratnih-zlocinaca-2/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Posebnu reakciju OHR izazvalo je i nazivanje studentskog doma na Palama po Radovanu Karadžiću. Vidjeti: „Milorad Dodik na Palama otvorio studentski dom nazvan po Radovanu Karadžiću“, dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/milorad-dodik-na-palama-otvorio-studentski-dom-nazvan-po-radovanu-karadzicu/160320035>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 21 Vidjeti: Usaglašeni zaključci klubova poslanika u Narodnoj skupštini Republike Srpske povodom pisma Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini od 27. 1. 2021, broj 02/1-021-393/21, od 11. 5. 2021. Dostupno na: <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/zaklju%C4%8Dci/usagla%C5%A1eni-zaklju%C4%8Dci-klubova-poslanika-u-narodnoj-skup%C5%A1tini-republike-srpske-povodom-pisma-visokog-predstavnik-a-u-bosni-i-hercegovini-od-2712021-godine>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 22 „Visoki predstavnik Valentin Inzko uveo je danas dopunu Kaznenoga zakona BiH“, dostupno na: <https://www.ohr.int/visoki-predstavnik-valentin-inzko-uveo-je-danas-dopunu-kaznenoga-zakona-bih/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 23 Vidjeti: Preambula Odluke Visokog predstavnika, dostupna na: <https://www.ohr.int/odluka-visokog-predstavnik-a-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-kaznenog-zakona-bosne-i-hercegovine/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. “60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations – ANNEX”, para. 37. Dostupno na: <https://www.ohr.int/60th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-annex/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Schmidt je u decembru 2021. godine u pismu PSBiH naveo kako je spreman povući Inzkov zakon ako PSBiH usvoji svoj vlastiti zakon koji se tiče ovog pitanja. Vidjeti: “61st Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations”, para 41. Dostupno na: <https://www.ohr.int/61st-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 24 Vidjeti npr: Monica Hanson Green, „Izvjestaj o negiranju genocida u Srebrenici 2020“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari, Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2020. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/istrazivanje/izvjestaj-o-negiranju-genocida-2020-godine/4>, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- 25 Vidjeti: Hikmet Karčić, Sead Turčalo (ur.), "Bosnian genocide denial and triumphalism: Origins, impact and prevention", Zbornik radova, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2021.
- 26 Valentin Inzko, počevši sa 37. izvještajem Generalnom sekretaru UN-a, upozorava na ponašanje vlasti u Republici Srpskoj. Tako se prvo govori o radnjama i izjavama kojima se pokušava dovesti u pitanje dobro zadokumentovani genocid u Srebrenici, dovodeći u pitanje izvještaj o Srebrenici Vlade RS (vidjeti: "37th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 45. Dostupno na: <https://www.ohr.int/37th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Već u svom narednom izvještaju on se izričito određuje kako su vlasti RS opetovano negirale genocid u Srebrenici (vidjeti: "38th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 59. Dostupno na: <https://www.ohr.int/38th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). "Special report by the High Representative to the Secretary General of the United Nations on the implementation of the Peace Agreement in Bosnia and Herzegovina", dostupno na: <https://www.ohr.int/special-report-by-the-high-representative-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-on-the-implementation-of-the-peace-agreement-in-bosnia-and-herzegovina-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). U narednim izvještajima Inzko izvještava UN kako: (1) vlasti RS-a dovode u pitanje presude međunarodnih sudova ("39th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 17. Dostupno na: <https://www.ohr.int/39th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). "40th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", dostupno na: <https://www.ohr.int/40th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (2) dovode u pitanje genocid u Srebrenici ("41st Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 41, dostupno na: <https://www.ohr.int/41st-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (3) izražava zabrinutost zbog izjava da se genocid nije desio ("43rd Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 55. Dostupno na: <https://www.ohr.int/43rd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (4) ističe da izjave javnih dužnosnika kojima se srebrenički zločin karakteriše kao „ogromni zločin“, ali koji nije genocid, predstavlja negiranje genocida (vidjeti: "48th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 57, dostupno na: <https://www.ohr.int/48th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-3/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (5) primjećuje kako seniorne političke figure negiraju i odbacuju počinjeni genocid u Srebrenici, kao i presude međunarodnih sudova (vidjeti: "54th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on BiH to the Secretary-General of the United Nations", dostupno na: <https://www.ohr.int/54th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bih-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). "55th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on BiH to the Secretary-General of the United Nations", dostupno na: <https://www.ohr.int/55th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bih-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (6) ukazuje na govor mržnje, slavljenje ratnih zločinaca, revizionizam, negiranje i umanjnje genocida u Srebrenici (vidjeti: "56th report of the High

- Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina", dostupno na: <https://www.ohr.int/56th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. "Fifty-seventh report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina", para 110, dostupno na: <https://www.ohr.int/fifty-seventh-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. "Fifty-eighth report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina", para 111, dostupno na: <https://www.ohr.int/fifty-eighth-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina/>, pristupljeno: 5. 12. 2025); (7) upozorava kako negiranje genocida od rukovodstva RS-a predstavlja ozbiljan problem ("63rd Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 7, dostupno na: <https://www.ohr.int/63rd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Počevši sa 42. izvještajem (para. 49), uz povremena odstupanja, Inzkov izvještaj UN-u je sadržavao poseban podnaslov: „Negiranje genocida u Srebrenici“, čime je dodatno ukazivao na ozbiljnost i opasnost ove pojave u bh. društvu, te i na taj način skretao pažnju na njenu problematiku.
- 27 „Visoki predstavnik Valentin Inzko uveo je danas dopunu Kaznenoga zakona BiH“, dostupno na: <https://www.ohr.int/visoki-predstavnik-valentin-inzko-uveo-je-danas-dopunu-kaznenoga-zakona-bih/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
 - 28 *Ibid.* Vidjeti također: Council of Europe Commissioner for Human Rights, "Dealing with the Past for a Better Future: Achieving justice, peace and social cohesion in the region of the former Yugoslavia", Council of Europe, Strasbourg, 2023, str. 62-66. Dostupno na: <https://rm.coe.int/issue-paper-on-transitional-justice-dealing-with-the-past-for-a-better/1680ad5eb5>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
 - 29 "60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations – ANNEX", para. 37, dostupno na: <https://www.ohr.int/60th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-annex/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
 - 30 Vidjeti: Jessie Barton Hronešová, Jasmin Hasić, "The 2021 Memory Law in Bosnia and Herzegovina – Reconciliation or Polarization?", Journal of Genocide Research, br. 4, 26/2024, str. 399-417. Dostupno na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14623528.2023.2205687#abstract>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
 - 31 Vidjeti npr. Odluka kojom se određuje lokacija na kojoj će se sahraniti žrtve Srebrenice i na kojoj će se ovim žrtvama podići spomen-obilježje, od 25. 10. 2000. Dostupno na: <https://www.ohr.int/odluka-kojom-se-odredjuje-lokacija-na-kojoj-ce-se-sahrniti-zrtve-srebrenice-i-na-kojoj-ce-se-ovim-zrtvama-podici-spomen-obiljezje/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Odluka o osnivanju Fondacije Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje i registraciji Fondacije prema Zakonu o zadužbinama, fondacijama i fondovima, od 10. 5. 2001. godine. Dostupno na: <https://www.ohr.int/odluka-o-osnivanju-fondacije-srebrenica-potocari-spomen-obiljezje-i-mezarje-i-registraciji-fondacije-prema-zakonu-o-zaduzbinama-fondacijama-i-fondovima-republike-srpske-i-zakonu-o-fondacijama-i-zakla/?print=print>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
 - 32 "60th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations – ANNEX", para. 37, dostupno na: <https://www.ohr.int/60th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations-annex/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Okvirna odluka objavljena u „Službenom listu Evropske unije SL L“, broj 328/55, od 6. 12. 2008. Za informacije o transpoziciji Okvirne odluke u domaće zakonodavstvo država članica EU vidjeti: Evropska komisija, „Izvrješće Komisije Europskom parlamentu i Vijeću o provedbi Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima“, COM(2014)27 final, od 27. 1. 2014. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2014%3A0027%3AFIN>, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- 33 Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću: Mišljenje Komisije o zahtjevu Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj uniji, COM(2019) 261 final, 29. 5. 2019, str. 9. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/prevod-misljenja-evropske-komisije-o-zahtjevu-bosne-i-hercegovine-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji-compressed_1602154579.pdf&ved=2ahUKEwi2oOyYw6eRAXUuh_OHHU-LLFwQFnoECBsQAQ&usg=AOvVaw2NWYoOst7Wdnx-vflvam5c, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 34 „Kazneni zakon na državnoj razini potrebno je izmijeniti kako bi se reguliralo poricanje genocida i veličanje ratnih zločinaca u skladu s pravnom stečevinom EU-a.“ U: Evropska komisija, „Izveštaj o BiH za 2025“, SWD(2025) 751 final, 4. 11. 2025, str. 38. (Dostupno na: https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjesce-o-bosni-i-hercegovini-za-2025-bhs3_1764581924.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025). „Potrebno je izmijeniti i dopuniti Krivični zakon kako bi se reguliralo negiranje genocida i glorifikacija ratnih zločinaca u skladu sa *acquisem*.“ U: Evropska komisija, „Izveštaj o BiH za 2024“, SWD(2025) 691 final, 8. 11. 2024, str. 45 (Dostupno na: https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjesce-o-bosni-i-hercegovini-za-2024-godinu_1730986501.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025). „Parlamentarna skupština treba raspravljati i mijenjati krivični zakon kako bi regulisala negiranje genocida i veličanje ratnih zločinaca u skladu sa okvirnom odlukom Vijeća EU o borbi protiv rasizma i ksenofobije iz 2008. godine.“ U: Evropska komisija, „Izveštaj o BiH za 2023“, SWD(2023) 691 final, 8. 11. 2023, str. 38. (Dostupno na: https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2023-godinu_1700146004.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025). „Parlament bi trebao raspravljati i mijenjati krivični zakon kako bi regulisao negiranje genocida i veličanje ratnih zločinaca u skladu sa Okvirnom odlukom Vijeća o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima iz 2008. godine.“ U: Evropska komisija, „Izveštaj o BiH za 2022“, SWD(2022) 336 final, 12. 10. 2022, str. 30. (Dostupno na: https://www.dei.gov.ba/uploads/documents/izvjestaj-o-bosni-i-hercegovini-za-2022-godinu_1666693844.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025).
- 35 Sofija Mandić, „Negiranje zdrave pameti“, Peščanik, 7. 8. 2021, dostupno na: <https://pescanik.net/negiranje-zdrave-pameti/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 36 *Ibid.*
- 37 Zakon o neprimjenjivanju Odluke Visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik RS“, broj 89/21. Dostupno na: <https://www.narodnaskupstinar.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-neprimjenjivanju-odluke-visokog-predstavnika-kojom-se-donosi-zakon-o-dopuni-krivi%C4%8Dnog-zakona-bosne-i-hercegovine>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 38 Odluka o dopustivosti i meritumu USBiH u predmetu broj U-15/21, od 14. 7. 2022, „Službeni glasnik BiH“, broj 51/22. Vidjeti također: Carna Pistan, „The Constitutional Court Protects the Rule of Law Against Illiberal Memory Politics“, IACL-AIDC blog, 8. 11. 2022. Dostupno na: <https://blog-iacl-aidc.org/new-blog-3/2022/11/8/bosnia-and-herzegovina-the-constitutional-court-protects-the-rule-of-law-against-illiberal-memory-politics>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 39 „Nakon odluke Visokog predstavnika, u Tužilaštvu BiH bit će formiran predmet“, Tužilaštvo BiH, 23. 7. 2021, dostupno na: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=4988&jezik=b>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 40 „Otpremljena drugostupanjska presuda u predmetu *Vojin Pavlović*“, Sud BiH, 21. 11. 2025, dostupno na: <https://www.sudbih.gov.ba/Post/Read/Otpremljena%20drugostepena%20presuda%20u%20predmetu%20Vojin%20Pavlovi%C4%87>, pristupljeno: 5. 12. 2025. U vrijeme pisanja ovog dokumenta drugostepena presuda nije bila javno objavljena na web stranici Suda BiH, pa se zbog toga nije moguće na nju referisati, već ćemo to činiti samo na prvostepenu presudu. Prvostepena presuda je napisano na 104 stranice, dok je njena izrada trajala dva mjeseca i tri dana. Vidjeti: prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025.
- 41 Dostupno na: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=12&id=100&jezik=b>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Za analizu pravosnažnih naredbi o nesprovođenju istraga Tužilaštva BiH u: Lejla Gačanica, „Analiza pravosnažnih naredbi o nesprovođenju istraga Tužilaštva Bosne i Hercegovine“, dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://detektor.ba/wp-content/uploads/2025/05/ANALIZA_Pravosnazne-naredbe-o-nesprovođenju-istrage-Tuzilastva-

BiH-2023-2024_.pdf&ved=2ahUKEwjGjdnpyaeRAXU6k_OHHTi4BrkQFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw0_mIF85eqknINlYnrOe8ao, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- 42 Tako od 2003. do 2025. godine Sud BiH je donio pravosnažne presude u devet predmeta: 1) broj S1 3 K 004796 11 K (*Mirza Muhadžić*), 2) broj S1 3 K 012995 14 K (*Kemal Brkan i drugi*), 3) broj S1 3 K 015904 14 Kps (*Omer Keskin*), 4) broj S1 3 K 020812 16 K (*Milan Mandić i drugi*), 5) broj S1 3 K 033556 20 K (*Danel Rajković*), 6) broj S1 3 K 039045 21 K (*Dušan Sladojević i drugi*), 7) broj S1 2 K 041128 22 Kž (*Fatmir Alispahić*), 8) broj S1 2K 035528 21 K (*Toni Bašić*), 9) broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*). Osuđujuće presude su donesene u predmetima *Toni Bašić* i *Danel Rajković* (po osnovu sporazuma o priznanju krivnje), *Dušan Sladojević i drugi*, *Omer Keskin* i *Samir Nukić*.
- 43 "61st Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 7, dostupno na: <https://www.ohr.int/61st-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. "62nd report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General", para. 72, dostupno na: <https://www.ohr.int/62nd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-2/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Slično u: Adem Mehmedović, Kadira Šakić, Edin Ikanović, Nikola Vučić, „Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2022“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2022, str. 5. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://srebrenicamemorial.org/assets/photos/editor/_mcs_izvjestaj_BOS_2022_FINAL_ko.71.pdf&ved=2ahUKEwj54ngzKeRAXV_hf0HHYaWDCwQFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw3LDVIUJ8k2E78bb_e1IKx9, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 44 Adem Mehmedović, Kadira Šakić, Edin Ikanović, Nikola Vučić, „Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2022“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2022, str. 5. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://srebrenicamemorial.org/assets/photos/editor/_mcs_izvjestaj_BOS_2022_FINAL_ko.71.pdf&ved=2ahUKEwje54ngzKeRAXV_hf0HHYaWDCwQFnoECBkQAQ&usg=AOvVaw3LDVIUJ8k2E78bb_e1IKx9, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 45 *Ibid*, str. 28
- 46 Muamer Džananović, Adem Mehmedović, Nikola Vučić, Edin Ikanović, „Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2023“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2023, str. 3. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/istrazivanja/izvjestaj-o-negiranju-genocida-u-srebrenici-2023/17>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 47 *Almir Maljević* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 48 Almir Maljević, Edin Ikanović, Amra Begić, Almasa Salihović, Denis Džidić, Katarina Zrinjski i Džana Brkanić, „Izveštaj o negiranju genocida u Srebrenici 2024“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2024, str. 8. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/istrazivanja/izvjestaj-o-negiranju-genocida-2024/31>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 49 Vidjeti informacije o radu Tužilaštvu BiH, koje su dostupne na <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=12&id=36&jezik=b>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 50 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2022. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2023, str. 45. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 38. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 37. Slično i Evropska komisija: „Zbog svoje posebnosti, uključujući poteškoće s utvrđivanjem autora nezakonitog sadržaja na internetu i uklanjanjem tog sadržaja, govor mržnje na internetu donosi posebne zahtjeve tijelima za provedbu zakona i sudskim tijelima u području stručnosti, resursa i potrebe za prekograničnom suradnjom.“ U: Evropska komisija, „Izvešće Komisije Europskom parlamentu

i Vijeću o provedbi Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima", COM(2014)27 final, od 27. 1. 2014, str. 9. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2014%3A0027%3AFIN>, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- 51 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2022. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2023, str. 45. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 38. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 38. *Milanko Kajganić* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 52 Lamiya Grebo, „Kako su tužioci odbacili 27 prijava za negiranje genocida i veličanje zločinaca“, *Detektor.ba*, 22. 2. 2023. Dostupno na: <https://detektor.ba/2023/02/22/kako-su-tuzioci-odbacili-27-prijava-za-negiranje-genocida-i-velicanje-zlocinaca/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 53 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2022. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2023, str. 45. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 38. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 38. *Milanko Kajganić* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 54 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2022. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2023, str. 45. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 39. Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 38.
- 55 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 40. Treba primijetiti da ne postoji nijedna presuda redovnog suda u FBiH za krivično djelo negiranja genocida iz KZFBiH.
- 56 „Pravni eksperti o izjavi Milanka Kajganića: Da li je diskusija o genocidu zapravo negiranje?“, dostupno na: <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/tema-pravni-eksperti-o-izjavi-milanka-kajganica-da-li-je-diskusija-o-genocidu-zapravo-negiranje/493481>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Treba primijetiti kako je USBiH u Odluci o dopustivosti i meritumu u predmetu broj AP-3430/16, od 19. 12. 2018, para. 27, osvrćući se na termine korištene u KZ FBiH u definisanju krivičnog djela „Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti“ (član 163 KZFBiH), ističe da bi bilo nerealno očekivati da se tim izrazima da precizna pravna definicija ili da zakonodavac navede iscrpnu listu značenja odnosno djela koja bi se mogla svrstati pod ove izraze. Stoga, USBiH naglašava da je kod primjene ove odredbe vrlo izražena obaveza suda da obrazloži kako je i na koji način utvrdio da se određena postupanja mogu svrstati pod ove izraze, vodeći računa o zaštiti slobode izražavanja kao osnova demokratskog društva.
- 57 *Marjorie Masselot* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 58 “63rd Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations”, para. 71. Dostupno na: <https://www.ohr.int/63rd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 59 Usporedi programe stručnog usavršavanja i početne obuke u organizaciji entitetskih CEST-ova. CESTFBiH: (1) „Program početne obuke i program stručnog usavršavanja za 2022. godinu, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, Sarajevo, 2021, str. 77 (dostupno na: <https://fbih.cest.gov.ba/download/program-obuke-za-2022-godinu/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Navodi se implementacija dvodnevnog seminara „Krivična djela počinjena iz mržnje“, dok u sadržaju nema naznake o edukaciji na temu krivično djela iz člana 145a KZBiH. (2) „Program početne obuke i program stručnog usavršavanja za 2023. godinu“, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, Sarajevo, 2022, str. 51 (dostupno na: <https://fbih.cest.gov.ba/download/program-obuke-za-2023-godinu/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Navodi se implementacija seminara „Govor mržnje“, dok u sadržaju nema naznake o edukaciji na temu krivičnog djela iz člana 145a KZBiH. (3) „Program početne obuke i program stručnog usavršavanja za 2024. godinu“, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, Sarajevo, 2023 (dostupno na: <https://fbih.cest.gov.ba/download/program-obuke-za-2024-godinu/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Navodi se implementacija

- seminara „Govor mržnje“, dok u sadržaju nema naznake o edukaciji na temu krivičnog djela iz člana 145a KZBiH. (4) „Program početne obuke i program stručnog usavršavanja za 2025. godinu“, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, Sarajevo, 2024, str. 91 (dostupno na: <https://fbih.cest.gov.ba/download/program-obuke-za-2025-godinu/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Programom je predviđena prva specijalizirana obuka – seminar pod naslovom „Izlazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti“, sa sljedećim sadržajem: 1) krivična djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina – Glava XV KZBiH, 2) podstrekavanje na nasilje i mržnju, 3) aktuelna sudska praksa – član 145a KZBiH. Seminar se realizuje u saradnji sa TRIAL International Uredom u BiH. Za CESTRS nije dostupan program obuke za 2022. i 2023. godinu, dok za 2024. i 2025. godinu postoji isključivo obuka na temu govora mržnje, bez posebne reference na krivično djelo „Izlazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti“, kao i na član 145a KZBiH. Vidjeti: „Program stručnog usavršavanja i početne obuke za 2025. godinu“, dostupno na: <https://rs.cest.gov.ba/wp-content/uploads/2025/01/Program-2025.pdf>, pristupljeno: 5. 12. 2025; „Program stručnog usavršavanja i početne obuke za 2024. godinu“, dostupno na: https://rs.cest.gov.ba/wp-content/uploads/2024/05/Program_2024.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 60 Vidjeti član 17 Zakona o VSTV-u BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj 25/04, 93/05, 48/07, 63/23, 9/24 i 50/24.
- 61 Usporedi sa izvještajima o održanim savjetovanjima Udruženja tužitelja/tužilaca FBiH: (1) sa XVI savjetovanjem održanim 2021. godine, dostupno na: <https://utfbih.ba/wp-content/uploads/2022/03/Izvestaj-sa-XIV-Savjetovanja-tuzilaca-u-FBiH.pdf>, pristupljeno: 5. 12. 2025; (2) sa XV savjetovanjem održanim 2022. godine, dostupno na: <https://utfbih.ba/wp-content/uploads/2023/01/Izvestaj-sa-15.-Savjetovanja.pdf>, pristupljeno: 5. 12. 2025; (3) sa XVII savjetovanjem, održanim 2024. godine, dostupno na: <https://utfbih.ba/wp-content/uploads/2025/10/Izvestaj-sa-17.-Savjetovanja12.03.pdf>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Izvještaj sa XVI savjetovanja, održanog 2023. godine, nije javno dostupan, pa nije moguće izvesti zaključke o (ne)postojanju savjetovanja na temu člana 145a KZBiH, dok je prema programu bilo predviđeno održavanje panela: „Krivično-pravni odgovor na krivična djela učinjena iz mržnje i govor mržnje u BiH“ (vidjeti: „U Neumu održano XVI Stručno savjetovanje tužilaca u Bosni i Hercegovini“, dostupno na: <https://utfbih.ba/u-neumu-odrzano-xvi-strucno-savjetovanje-tuzilaca-u-bosni-i-hercegovini/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Također, izvještaj sa XVIII savjetovanja, održanog 2025. godine, također nije dostupan, a uvidom u program savjetovanja ne dolazi se do drugačijeg zaključka od onog o izostanku bilo kakve edukacije na temu člana 145a KZBiH (dostupno na: <https://utfbih.ba/u-neumu-odrzano-xviii-strucno-savjetovanje-tuzilaca-u-bosni-i-hercegovini/>, pristupljeno: 5. 12. 2025). Usporedi sa zaključcima sa godišnjih savjetovanja Udruženja sudija/sudaca FBiH (za XXIII savjetovanje, održano 2025. godine, vidjeti: <https://usfbih.ba/neum-2025/>, pristupljeno: 5. 12. 2025; za XXI savjetovanje, održano 2023. godine, vidjeti: <https://usfbih.ba/wp-content/uploads/2023/06/Zakljucci-i-izvestaj-XXI-savjetovanje-iz-krivicne-oblasti-Neum-2023-final-36-23.pdf>; za XX savjetovanje, održano 2022. godine, vidjeti: <https://usfbih.ba/wp-content/uploads/2022/07/Zakljucci-zvjestaj-i-preporuke-XX-savjetovanje-iz-krivicne-oblasti-Neum-2022-33-22.pdf>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Na web stranici nisu dostupni zaključci sa XXII savjetovanja, održanog 2024. godine, ali je moguće usporediti s programom savjetovanja za 2024. godinu dostupnim na: https://wp.fbih.cest.gov.ba/wp-content/uploads/2024/05/Program-rada-savjetovanje-Neum-2024_final.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025).
- 62 Almir Maljević, Edin Ikanović, Amra Begić, Almasa Salihović, Denis Džidić, Katarina Zrinjski i Džana Brkanić, „Izvještaj o negiranju genocida u Srebrenici 2024“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2024, str. 40. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/istrazivanja/izvestaj-o-negiranju-genocida-2024/31>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 63 *Ibid.*
- 64 *Ibid*, str. 41.
- 65 *Ibid*, str. 44.
- 66 Vidjeti: „Obraćanje visokog predstavnika Christiana Schmidta na komemoraciji u Potočarima, 11.

- jula 2025", dostupno na: <https://www.ohr.int/obraćanje-visokog-predstavnika-christiana-schmidta-na-komemoraciji-u-potocarima-11-jula-2025/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. „Uvodno obraćanje visokog predstavnika na obilježavanju 29. godišnjice genocida u Srebrenici", dostupno na: <https://www.ohr.int/uvodno-obraćanje-visokog-predstavnika-na-obilježavanju-29-godisnjice-genocida-u-srebrenici/>, pristupljeno: 5. 12. 2025. „VP Schmidt u Potočarima: Politika mržnje ne donosi ništa osim nesreće", dostupno na: <https://www.ohr.int/vp-schmidt-u-potocarima-politika-mrznje-ne-donosi-nista-osim-nesrece/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 67 "63rd Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations", para. 28, dostupno na: <https://www.ohr.int/63rd-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bosnia-and-herzegovina-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 68 „Uvodno obraćanje visokog predstavnika na obilježavanju 29. godišnjice genocida u Srebrenici", dostupno na: <https://www.ohr.int/uvodno-obraćanje-visokog-predstavnika-na-obilježavanju-29-godisnjice-genocida-u-srebrenici/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 69 „Obraćanje VP Schmidta na komemoraciji žrtvama srebreničkog genocida", dostupno na: <https://www.ohr.int/obraćanje-vp-schmidta-na-komemoraciji-zrtvama-srebrenickog-genocida-2/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 70 „Schmidt: Borba protiv negiranja ratnih zločina i veličanja ratnih zločinaca i sankcioniranje ovih pojava je važan zadatak za bosanskohercegovačko društvo", dostupno na: <https://www.ohr.int/schmidt-borba-protiv-negiranja-ratnih-zlocina-i-velicanja-ratnih-zlocinaca-i-sankcioniranje-ovih-pojava-je-vazan-zadatak-za-bosanskohercegovacko-drustvo/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 71 „Christian Schmidt: Zabranom negiranja genocida se ne ušutkuje javnost, već štite žrtve", dostupno na: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/christian-schmidt-zabranom-negiranja-genocida-se-ne-usutkuje-javnost-vec-stite-zrtve/250925149>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 72 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu", Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 39-40. "64th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on BiH to the Secretary-General of the United Nations", dostupno na: <https://www.ohr.int/64th-report-of-the-high-representative-for-implementation-of-the-peace-agreement-on-bih-to-the-secretary-general-of-the-united-nations/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 73 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu", Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 39.
- 74 *Ibid*, str. 39.
- 75 Dostupno na: <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?opcija=sadrzaj&kat=12&id=100&jezik=b>, pristupljeno: 5. 12. 2025. Potcrtavamo, objavljuju se sve odluke, ne samo one koje se odnose na član 145a, stavovi 2-7 KZBiH.
- 76 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2023. godinu", Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2024, str. 40.
- 77 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 78 Za detalje o ovom propisu, vidjeti: <https://www.congress.gov/crs-product/R45173>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 79 Nedim Ćosić u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 80 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 81 Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence, "Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence: Visti to Bosnia and Herzegovina", A/HRC/51/34/Add.2, 8. 7. 2022, para. 89. Dostupno na: <https://docs.un.org/en/A/HRC/51/34/Add.2>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 82 Drugostepena presuda u predmtu broj S1 2 K 041128 22 Kž (*Fatmir Alispahić*), od 31. 3. 2022, para. 72.
- 83 Evropski sud za ljudska prava (Veliko vijeće), *Perincek protiv Švicarske*, aplikacija broj 27510/08, od 15. 10. 2015.
- 84 Za pitanje javnosti kao argument u odlukama o neprovođenju istraga, vidjeti: Almir Maljević, Edin Ikanović,

- Amra Begić, Almasa Salihović, Denis Džidić, Katarina Zrinjski i Džana Brkanić, „Izvještaj o negiranju genocida u Srebrenici 2024“, Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine, Srebrenica, 2024, str. 34-35. Dostupno na: <https://srebrenicamemorial.org/bs/istrazivanja/izvjestaj-o-negiranju-genocida-2024/31>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 85 Broj nepoznat; datum nepoznat.
- 86 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 87 Presuda u predmetu broj S1 2 K 035528 21 K (*Toni Bašić*), od 30. 3. 2022.
- 88 Optužnica Tužilaštva BiH u predmetu *Miodrag Malić*, broj T20 0 KT 0023136 24, od 7. 11. 2024.
- 89 Trećestepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 50.
- 90 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 3 K 012995 14 Kž (*Kemal Brkan i drugi*), od 27. 10. 2014, para. 27.
- 91 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 3 K 012995 14 Kž (*Kemal Brkan i drugi*), od 27. 10. 2014, para. 27.
- 92 *Ibid*, para. 27.
- 93 *Ibid*, para. 27.
- 94 Ljiljana Filipović, „Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba“, Misija OSCE-a u BiH, Sarajevo, 2023, str. 54. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/6/508700_0.pdf&ved=2ahUKEwj0_MD-7aeRAxUX87sIHd7TMa4QFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw1Z91ZwS-pFjjPNNwWt1rYu, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 95 Trećestepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 51.
- 96 *Ibid*, para. 52.
- 97 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 041128 22 Kž (*Fatmir Alispahić*), od 31. 3. 2022, para. 47; prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 K (*Samir Nukić*), od 25. 7. 2024, str. 14.
- 98 Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 K (*Samir Nukić*), od 25. 7. 2024, str. 20.
- 99 Evropski sud za ljudska prava, *Smajić protiv Bosne i Hercegovine*, aplikacija broj 48657/16, od 29. 7. 2016, par. 36.
- 100 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 101 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*), od 20. 11. 2024, para. 29.
- 102 *Ibid*, para. 31.
- 103 *Ibid*, para. 30.
- 104 Presuda u predmetu broj S1 3 K 033556 20 K (*Danel Rajković*), od 26. 2. 2020, str. 13.
- 105 Iako u njemu nije prenesen sadržaj poruka koje su upućene trećem licu. Vidjeti: „Udruženje Ilmijje osudilo napad na Emira ef. Nuhića“, dostupno na: <https://islamskazajednica.ba/index.php/vijesti/aktuelno/27999-udruzenje-ilmijje-osudilo-napad-na-emira-ef-nuhica>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 106 Presuda u predmetu broj S1 3 K 004796 11 K (*Mirza Muhadžić*), od 11. 4. 2011.
- 107 „Za pravnu ocjenu djela (je) bilo irelevantno da li je do zabranjene posljedice (...) stvarno i došlo, jer navedena odredba Krivičnog zakona BiH (član 145a stav 1, op. a.) za postojanje ovog djela i ne zahtijeva da je takva posljedica i faktički nastala (...) „Trećestepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 30. Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025, str. 80.
- 108 Ljiljana Filipović, „Krivična djela iz mržnje i krivična djela izazivanja mržnje – Komentar relevantnih zakonskih odredaba“, Misija OSCE-a u BiH, Sarajevo, 2023, str. 611. Dostupno na: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/2/6/508700_0.pdf&ved=2ahUKEwj0_MD-7aeRAxUX87sIHd7TMa4QFnoECBgQAQ&usg=AOvVaw1Z91ZwS-pFjjPNNwWt1rYu, pristupljeno: 5. 12. 2025.

- 109 *Ibid.*
- 110 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 KžK (*Dušan Sladojević i drugi*), od 22. 6. 2022, para. 14. Trećestepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 30. Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*), od 20. 11. 2024, para. 53. Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025, str. 80.
- 111 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*), od 20. 11. 2024, para. 56.
- 112 Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047992 24 K (*Vojin Pavlović*), od 22. 5. 2025, str. 80.
- 113 Rješenje Suda BiH o odbijanju optužnice Tužilaštva BiH u predmetu protiv lica A. K., nepoznatog broja i datuma. Dostupno na: http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Anonimizirana_optuznica_A.K_.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 114 Drugostepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 KžK (*Dušan Sladojević i drugi*), od 22. 6. 2022, para. 14. Prvostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 K (*Samir Nukić*), od 25. 7. 2024, str. 13. Drugostepena presuda u predmetu broj S1 2 K 047564 24 Kž (*Samir Nukić*), od 20. 11. 2024, para. 54.
- 115 Trećestepena presuda u predmetu broj S1 3 K 039045 22 Kžž (*Dušan Sladojević i drugi*), od 15. 11. 2022, para. 17.
- 116 *Ibid.*, para. 44.
- 117 Rješenje Suda BiH o odbijanju optužnice Tužilaštva BiH u predmetu protiv lica A. K., nepoznatog broja i datuma. Dostupno na: http://www.tuzilastvobih.gov.ba/files/docs/Anonimizirana_optuznica_A.K_.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 118 Prema navodima datim tokom septembarske konferencije od strane *Nives Kanevčev*, pet tužilaca i sedam istražiteljskih timova radi na predmetima iz člana 145a KZBiH. Ovakvu praksu je Evropska komisija označila kao primjer dobre prakse. Vidjeti: Evropska komisija, „Izvjешće Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću o provedbi Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima“, COM(2014)27 final, od 27. 1. 2014, str. 8. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2014%3A0027%3AFIN>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 119 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 120 Naročito prava država članica EU imajući u vidu njihove obaveze iz Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima, te ostvarenje obaveze država članica u svom krivičnom zakonodavstvu.
- 121 Vidjeti: Julia Kepczynska, Ajna Mahmić, „Sankcionisanje negiranja genocida u Evropi: 2022–2025“, TRIAL International, Sarajevo. Dostupno na: https://trial.ba/?page_id=129, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 122 *Nedim Ćosić* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 123 Evropska komisija, „Izvjешće Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću o provedbi Okvirne odluke Vijeća 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima“, COM(2014)27 final, od 27. 1. 2014, str. 8. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2014%3A0027%3AFIN>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 124 U tom smislu *Nedim Ćosić*, tužilac Tužilaštva BiH, na septembarskoj konferenciji, govori o tome da građanski sudovi trebaju preuzeti predmete nakon što rad na njima okonča Tužilaštvo BiH. *Nedim Ćosić* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 125 *Zlatan Hajlovac* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora. Vidjeti: Lejla Gačanica, Dejan Lučka, „Priručnik: Podnošenje pisane krivične prijave za krivična djela odobravanja, poricanja, grubog umanjivanja i pokušaja opravdavanja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnog zločina“, forumZFD i Udruženje mreža za izgradnju mira, Sarajevo, 2022. Dostupno na: https://dwp-balkan.org/wp-content/uploads/2023/04/02_Prirucnik_Digital_final.pdf, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 126 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora. U vezi s tim, stav *Kajganića*: Većini krivičnih prijava nedostaju potrebni elementi za podizanje optužnica koje bi završile osuđujućom presudom. U: Zapisnik

sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.

- 127 *Nedim Ćosić* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 128 Tužilaštvo BiH, „Informacija o radu Tužilaštva BiH za 2024. godinu“, Tužilaštvo BiH, Sarajevo, 2025, str. 40.
- 129 Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 130 Slično i *Serge Brammertz* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.
- 131 „Službeni glasnik BiH“, broj 20/08.
- 132 Odluka o dopustivosti i meritumu USBiH u predmetu broj AP-4275/11, od 26. 2. 2015, „Službeni glasnik BiH“, broj 26/15.
- 133 Pravilnik o postupku rješavanja povreda uvjeta dozvola i propisa Regulatorne agencije za telekomunikacije, „Službeni glasnik BiH“, broj 77/21.
- 134 Dostupno na: <https://vzs.ba/kodeks-za-stampane-i-online-medije-bih/>, pristupljeno: 5. 12. 2025.
- 135 *Gurgen Petrossian* u: Zapisnik sa konferencije, u privatnoj arhivi autora.

O TRIAL INTERNATIONAL

TRIAL International je nevladina organizacija koja se bori protiv nekažnjivosti međunarodnih zločina i podržava žrtve u njihovoj potrazi za pravdom. Organizacija pruža pravnu pomoć, podnosi slučajeve, razvija lokalne kapacitete i zagovara agendu ljudskih prava. TRIAL International je prisutan u BiH od 2008. godine i pruža podršku žrtvama teških kršenja ljudskih prava iz rata i njihovim porodicama u potrazi za pravdom, istinom i reparacijama.

TRIAL

International

TRIAL International - office in BiH,
Dr. Fetaha Bećirbegovića 1b,
71000 Sarajevo BiH

bh@trialinternational.org
[+387 33 219 873](tel:+38733219873)
www.trial.ba